

FIGUURLIJKE FIGUREN

OVER EEN IMPLICATIEHIËRARCHIE VOOR IDIOOMMODIFICATIES

Dennis Vermeulen

3727335

Bacheloreindwerkstuk voor Nederlandse taal en cultuur (NE3VD11017; 7,5 ECTS)

Begeleider: Eefje Boef

Tweede lezer: Norbert Corver

Blok 4 in academisch jaar 2014-2015, 26 juni 2015

DE INHOUDSOPGAVE

0 DE SAMENVATTING	3
1 DE INLEIDING	4
1.1 <u>Het begin</u>	4
1.2 <u>Het idioom</u>	6
1.3 <u>De modificatie</u>	7
1.4 <u>De implicatie</u>	11
2 HET EXPERIMENT	15
2.1 <u>De methode</u>	15
2.2 <u>Het materiaal</u>	16
2.3 <u>De resultaten</u>	19
3 DE CONCLUSIE	28
3.1 <u>Het antwoord</u>	28
3.2 <u>De discussie</u>	28
4 DE BIBLIOGRAFIE	37
5 DE BIJLAGE	39
5.1 <u>De kar trekken</u>	39
5.2 <u>De handschoen opnemen</u>	40
5.3 <u>De boot missen</u>	41
5.4 <u>De bal terugkaatsen</u>	42
5.5 <u>De plank misslaan</u>	43
5.6 <u>De boot afhouden</u>	44
5.7 <u>De aftocht blazen</u>	46
5.8 <u>De dans ontspringen</u>	47
5.9 <u>De tas inpakken</u>	48

0 | DE SAMENVATTING

Een idioom is een vaste combinatie woorden met een (deels) figuurlijke betekenis. Niet alle idiomen zijn hetzelfde wat betreft hun mogelijkheid om gemodificeerd te worden. *De handdoek in de ring werpen* kan bijvoorbeeld prima passief worden gemaakt zonder dat de figuurlijke betekenis ervan verloren gaat, maar bij *het loodje leggen* gaat dat een stuk minder gemakkelijk. Daarbij zijn er een heleboel verschillende manieren om een idioom, als dat te modificeren is, ook daadwerkelijk aan te passen: topicalisatie, modificatie van de NP, modificatie van de determineerder en pronominalisatie zijn maar enkele voorbeelden. Dit onderzoek bevraagt of er – om al die mogelijkheden te ordenen – een bepaalde implicatiehiërarchie bestaat voor de verschillende manieren om idiomen te modificeren. Aan de hand van een experiment bij 41 participanten, waarbij de participanten gevraagd werd voor acht idiomen zeven verschillende modificaties op hun grammaticaliteit te beoordelen, is zo'n hiërarchie opgesteld. Het blijkt dat deze hiërarchie – van syntactische veranderingen – voornamelijk gevormd wordt op basis van juist semantische gronden: de modificaties die slechts de betekenis van een deel van het idioom modificeren worden onmiddellijk als zeer of juist helemaal niet grammaticaal beoordeeld, terwijl modificaties die de betekenis van het gehele idioom modificeren daar tussenin hangen.

“A proverb is one man’s wit and all men’s wisdom.”

- John Russell

1 | DE INLEIDING

1.1 | Het begin

Anderhalf jaar geleden publiceerde *NRC Handelsblad* een artikel met daarin bovenmatig veel aandacht voor de Nederlandse uitdrukking (Van der Kaaden, 2013). Met die aandacht zou het beroerde imago daarvan wat opgevizeld kunnen worden – spreekwoorden en uitdrukkingen zijn volgens dat artikel te archaïsch. Ze bevatten metaforen die in de Gouden Eeuw als alledaags over de toonbank hadden kunnen gaan, maar tegenwoordig zeker niet meer. Van der Kaaden geeft als advies hedendaagse onderwerpen in uitdrukkingen te verwerken: zo iets als “*Puur voor de poen geeft de loverboy haar een zoen!*”

Een artikel als dit gaat snel voorbij aan de hoeveelheid figuurlijke taal die door heel veel sprekers van het Nederlands (en ook van andere talen) gebruikt wordt. In de taalkunde wordt dit verschijnsel, een vaste combinatie woorden met (een deels) figuurlijke betekenis, een *idioom* genoemd. Idiomen zijn dus niet alleen de welbekende spreekwoorden (*Als het kalf verdronken is, dempt men de put*), maar ook kortere, niet letterlijk bedoelde frases (*het loodje leggen* of *de benen nemen*). Er is echter binnen de taalkunde nog weinig consensus over een precieze definitie van een idioom. In dit onderzoek ga ik daarom uit van mijn eigen definitie, die ik heb geformuleerd in (1).

- (1) Een idioom is een taaluiting, die uit meerdere woorden bestaat en dus een combinatie van die woorden is, en die een figuurlijke betekenis kent – dat wil zeggen, waar de letterlijke betekenis van de samenstellende delen niet toereikend is om de betekenis van de gehele taaluiting te omschrijven.

Taalkundig gezien zijn idiomen interessante fenomenen; immers, hun betekenis is niet meteen af te leiden uit de losse delen waaruit ze bestaan. Iemand die *de hond uitlaten* leest, kan zich bij *de hond* een beeld vormen van een viervoetig huisdier dat blaft en bij *uitlaten* een beeld van het buiten wandelen met een dier. Hij komt dan al snel uit op de correcte weergave van *de hond uitlaten*, namelijk het buiten wandelen (al dan niet aangeliend) met een viervoetig huisdier dat blaft. Bij bijvoorbeeld *iemand een oor aannaaien* gaat dit een stuk moeilijker. Past diezelfde lezer dezelfde strategie

toe, dan stelt hij zich iemand voor die een lichaamsdeel, dat we normaliter gebruiken om te horen, met naald en draad aan iemand aan het bevestigen is. Met geen enkele mogelijkheid komt hij op deze manier op de betekenis *iemand foppen* uit.

Op welke manier lukt dit een Nederlandssprekende lezer in bijna alle gevallen dan toch? Tijdens de mentale productie van een zin wordt een syntactisch schema, de grammatica, gevuld met elementen uit het lexicon die op een systematische manier in die grammatica passen (Fromkin, 2000, p. 96). Dit levert wat idiomen betreft twee mogelijkheden op. Lang is in de taalkundige literatuur geopperd dat elke idiomatische expressie met haar figuurlijke betekenis apart in ieders mentale lexicon wordt bewaard (Fraser, 1970). Een idioom dat, met behoud van zijn figuurlijke betekenis, ingevoegd wordt in de mentale representatie van een zin, wordt op die manier als een eenheid uit het lexicon gehaald; om zijn figuurlijke betekenis te krijgen, staat hij immers ook als eenheid in dat lexicon. Onregelmatigheden, als het voorkomen van verschillende syntactische modificaties, moeten op die manier in het lexicon worden opgelost.

Dit klinkt aardig, maar toch levert dit enkele problemen op, die niet allemaal in het lexicon op te lossen zijn. Laten we de voorbeelden in (2) bekijken.

- (2) a. Jan trekt de kar.
- b. Jan trekt de zwaar beladen kar.

Op basis van de veronderstelling dat het idioom *de kar trekken* (dat zoiets betekent als *de leiding nemen*) is opgeslagen in het lexicon, zou dus nooit (2b) gevormd kunnen worden – of beter geformuleerd, (2b) kan wel gevormd worden, maar verliest in dat geval zijn figuurlijke betekenis. Immers: er wordt een adjectiefgroep (*zwaar beladen*) aan de NP *kar* toegevoegd. Nu is dat juist iets wat – voor aanhangers van de theorie dat een idioom als eenheid in het lexicon is opgeslagen – onmogelijk zou zijn: nadat een element uit het lexicon is ingevuld in de mentale representatie van de zin, kan er immers niets meer aan worden toegevoegd.

Bekijken we (2), dan zien we nog een tweede probleem. Het werkwoord *trekken* is in beide voorbeelden vervoegd. Ervan uitgaande dat in het lexicon in ieder geval geen vervoegde werkwoorden worden opgeslagen, vinden we ook hier bewijs voor het feit dat een idioom niet als eenheid vanuit het lexicon in de mentale representatie van de zin ingevuld kan worden. In (3) vinden we iets soortgelijks.

- (3) a. Hij zal de kar trekken.
b. Hij heeft de kar getrokken.

Deze voorbeelden laten namelijk zien dat het uit het lexicon geïmporteerde idioom, naast modificatie wat betreft tijd, ook gemodificeerd kan worden wat betreft aspect. (3a) staat immers in de onvoltooid toekomstige tijd en (3b) in de voltooid tegenwoordige tijd. Ook dit is iets, wat niet mogelijk is om in het lexicon al aan te passen.

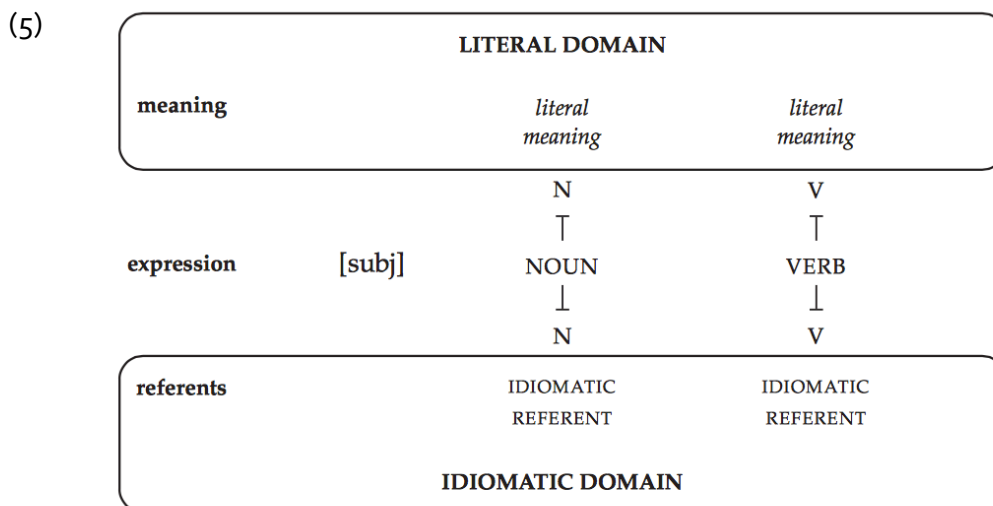
1.2 | Het idioom

Voor ik uitgebreider stil kan staan bij de verschillende mogelijkheden om idiomen te modificeren, diep ik verder uit hoe een idioom überhaupt gemodificeerd *kan* worden. Als die modificatie niet in het lexicon plaatsvindt, moeten de samenstellende delen van het idioom hun modificaties na de invoeging in de mentale representatie van de zin ondergaan; en dan is een idioom dus *compositional*. Hierbij moet dan echter op de een of andere manier een tweede, figuurlijke betekenis ontstaan, die de letterlijke betekenis van de losse elementen overstijgt. Nunberg, Sag en Wasow (1994) delen idiomen om deze reden in twee categorieën in: *idiomatically combining expressions* (of *idiomatic combinations*), die decompositioneel zijn, en *idiomatic phrases*, die niet-decompositioneel zijn. Kort gezegd hebben de samenstellende delen van decompositionele idiomen, stellen zij, ieder een eigen idiomatische betekenis en kan de betekenis van het idioom als geheel uit die idiomatische betekenissen van de delen worden opgemaakt. Bij niet-decompositionele idiomen is dit, logischerwijs, niet het geval. Een Nederlands voorbeeld voor beide categorieën is gegeven in (4).

- (4) a. Hij trekt de kar.
b. Hij legt het loodje.

(4a) zouden we kunnen parafraseren als *Hij neemt de leiding*. Dit idioom is dus decompositioneel: een taalgebruiker kan *trekken* opvatten als *nemen* en *de kar* als *de leiding*. De betekenis van het gehele idioom volgt zo uit de idiomatische betekenissen van de samenstellende delen. Bij (4b) is het lastiger deze tactiek toe te passen: die zin betekent zoiets als *Hij sterft*. Omdat *sterft* een intransitief werkwoord is en *leggen* een transitief werkwoord dat een object selecteert, is het lastig de betekenis van de samenstellende delen te koppelen aan de betekenis van het idioom als geheel. *Het loodje leggen* is dus een niet-decompositioneel idioom.

Grégoire bouwt in haar proefschrift (2009) voort op deze theorie van Nunberg et al. Zij spreekt in dat proefschrift niet over decompositionaliteit, maar over *idiomatische referentialiteit*. Daarbij gaat ze ervan uit dat een expressie aan zowel een letterlijk als een idiomatisch domein verbonden kan worden. Om dit visueel inzichtelijk te maken, maakt Grégoire *concept maps*: figuren waarin deze domeinen, en daarmee meteen de referentialiteit tussen de expressie en die domeinen, naar voren komen. Een voorbeeld van zo'n concept map is gegeven in (5) (Grégoire, 2009, p. 77).

Afbeelding 1: concept map van idiomen met een letterlijke betekenis en idiomatische referenten voor de afzonderlijke elementen

Als ik (4a), als *idiomatically combining expression* met idiomatische referenten, nogmaals als voorbeeld neem, dan kan ik *de kar* als *noun* invullen en *trekken* als *verb*. De idiomatische referenten daarvan heb ik zojuist behandeld, namelijk *de leiding* voor *de kar* en *nemen* voor *trekken*. Deze redenering volgend, zijn er nog drie andere concept maps mogelijk, namelijk voor idiomen zonder letterlijke betekenis, maar met idiomatische referenten (die woorden gebruiken die slechts in dat idioom voorkomen, zoals *zijn hachje redden*; *zijn leven redden*), voor idiomen met een letterlijke betekenis, maar zonder idiomatische referenten (Nunberg et al.'s *idiomatic phrases*; *de geest geven*; *sterven*) en voor idiomen zonder letterlijke betekenis en zonder idiomatische referenten (*een boterbriefje halen*; *trouwen*).

1.3 | De modificatie

In deze paragraaf keer ik dan terug naar wat ik in paragraaf 1.1 al aan de orde stelde en ga dieper in op de mogelijkheden om idiomen te modificeren. Omdat een idioom, zoals ik net heb laten zien, geen aparte eenheid in het lexicon is en de elementen er-

van idiomatisch referentieel zijn, waarbij ze verwijzen naar woorden die ook een letterlijke betekenis kunnen hebben, moeten we – in ieder geval voor een deel van de idiomen – verwachten dat ze gemodificeerd kunnen worden. Ik splits die modificaties in twee verschillende categorieën op: syntactische en semantische modificaties. Allereerst maak ik een klein uitstapje naar die semantische modificaties, die, zoals Ernst (1981) uitlegt, op twee manieren kunnen voorkomen: op externe en op interne wijze. Externe modificatie modificeert de betekenis van het idioom als geheel; interne modificatie modificeert slechts een gedeelte van de betekenis van het idioom. Beide modificaties zijn gegeven in (6) voor respectievelijk *geen been hebben om op te staan* en *het onderste uit de kan halen*; het zijn vertalingen van voorbeelden die Ernst gebruikt (Ernst, 1981, p. 51-52).

- (6) a. Jan heeft geen economisch been om op te staan.
b. Jan haalt het onderste uit elke beschikbare kan.

Semantisch gezien is het voorbeeld in (6a) niet meteen logisch: wat is namelijk een *economisch been*? Dat antwoord moet ik schuldig blijven, want eigenlijk betekent dat niets en moeten we deze zin als *Economisch gezien heeft hij geen been om op te staan* parafaseren. Het adjectief *economisch* modificeert dus op syntactische wijze de bijbehorende NP *been*, maar wat semantiek betreft wordt de hele betekenis van het idioom erdoor gemodificeerd. Hier is dus sprake van externe modificatie. Bij externe modificatie is volgens Ernst altijd sprake van een *domain delimiter*, waarmee hij een adjectief bedoeld dat een bepaald interpretatief domein aangeeft. Deze domain delimiter kan qua betekenis niet letterlijk aan de bijbehorende NP verbonden worden, maar juist doordat hij niet slechts de betekenis van de NP, maar de betekenis van het idioom als geheel modificeert, kan hij toch worden ingezet.

Nunberg et al. (1994) halen overigens aan dat externe modificatie niet slechts voorbehouden is aan idiomen: ook ‘gewone’, letterlijke expressies kunnen extern gemodificeerd worden. Kijk maar naar de zin in (7).

- (7) Ik drink een snelle kop koffie.

Deze zin heeft niet de betekenis dat er een snelle kop of snelle kop koffie is, die door iemand opgedronken wordt. Hij betekent eerder dat diegene snel nog een kop koffie opdrinkt. Het adjectief *snelle* modificeert dus op een externe manier de betekenis van de gehele zin *Ik drink een kop koffie*.

Gaan we terug naar (6), dan zien we dat in (6b) sprake is van interne modificatie: de adjectiefgroep *elke beschikbare* hoort semantisch (en natuurlijk ook syntactisch) gezien slechts bij de bijbehorende NP *kan*. Een betekenis als *Op elke beschikbare manier haalt hij het onderste uit de kan* vat niet wat deze zin betekent; die parafrase gaat namelijk over het onderste uit één kan halen en (6b) gaat expliciet over meerdere kunnen. Een betere parafrase van (6b) is *Jan heeft meerdere mogelijkheden om uit te putten en haalt alles uit al die mogelijkheden*.

Nu wil het feit, dat een semantische modificatie in alle gevallen wordt vergezeld door een syntactische modificatie. Daarom keer ik nu weer terug naar het proefschrift van Grégoire, dat juist die syntactische component behandelt. Zij veronderstelt een relatie tussen het feit of een idioom uit elementen bestaat die een idiomatische referent hebben, en op welke manier een idioom syntactisch gemodificeerd kan worden. Zij stelt hiervoor haar *Idiom Variation Potential Hypothesis* (IVPH) op, gegeven in (8) (Grégoire, 2009, p. 71).

(8) **Idiom Variation Potential Hypothesis**

- a. If an idiom part has an idiomatic referent, then its variation potential is in principle unrestricted.
- b. If an idiom part has no idiomatic referent, then variation that requires an idiomatic referent is blocked.

Grégoire stelt dat idiomen met elementen die (een idiomatische) betekenis dragen – die elementen zijn daardoor niet semantisch leeg (Grégoire, 2009, p. 72) – gemodificeerd kunnen worden. Dit zijn precies de elementen met een idiomatische referent, aangezien een idiomatisch element zonder een idiomatische referent geen betekenis heeft. Immers, wanneer een idioom geen idiomatische elementen bevat, wordt de betekenis ervan niet opgemaakt uit de samenstellende delen. Ze grijpt hierbij ook terug op het onderscheid tussen interne en externe modificatie. Een idiomatisch element zonder betekenis kan, omwille van het logische feit dat het geen betekenis heeft, niet semantisch – en dus ook niet intern – gemodificeerd worden. Hierdoor kan dat element slechts externe modificatie ondergaan, omdat dan het idioom als geheel semantisch gemodificeerd wordt.

In haar proefschrift gaat Grégoire op zoek naar bewijs voor haar IVPH. Ze analyseert 25 verschillende idiomen van het type OBJ1-V (direct object en werkwoord), voorkomend in het *Twente News Corpus* (TwNC), waarbinnen ze een tweedeling

maakt: idiomen die in dat corpus voorkomen mét een demonstratief pronomen in plaats van de standaard definitieve of indefinitieve determineerder en idiomen waarbij de definitieve of indefinitieve determineerder in het corpus nooit vervangen wordt door een demonstratief pronomen. Zij gebruikt deze tweedeling om onderscheid te kunnen maken tussen idiomen met en idiomen zonder idiomatische referenten – omdat een modificatie naar een demonstratief pronomen een interne modificatie is, die, zoals gezegd, alleen plaats kan vinden wanneer de elementen van het idioom idiomatische referenten hebben. Ze turft vervolgens hoe vaak een bepaald, in het *TwNC* voorkomend idioom een bepaalde modificatie ondergaat. Ze let hierbij op de volgende modificaties: het soort determineerder (definitief, indefinitief, demonstratief pronomen of anders), inflectieve modificaties (enkelvoud, meervoud en verkleinvorm), syntactische modificaties (topicalisatie, pronominalisatie), andere modificaties (premodificatie van de NP, postmodificatie van de NP met een PP, postmodificatie van de NP met een *van*-bepaling en postmodificatie van de NP met een relatiefzin) en passivisaties.

Grégoire concludeert dat idiomen mét idiomatische referenten meer variatie vertonen dan idiomen zonder – en bevestigt dus haar IVPH. Daarnaast komt ze tot de observatie dat passivisatie en premodificatie beide weinig te maken hebben met het feit of een element in een idioom een idiomatische referent heeft, aangezien er in de dataset van idiomen met idiomatische referenten en de dataset van idiomen zonder idiomatische referenten vaak op even dominante wijze passivisaties en premodificaties voorkomen. Als verklaring voor het voorkomen van die premodificaties grijpt ze terug op het verschil tussen interne en externe modificatie van Ernst (1981). Zoals gezegd kunnen alleen idiomen met idiomatische referenten intern gemodificeerd worden, terwijl alle idiomen extern gemodificeerd kunnen worden. Dit betekent dat een premodificatie van de NP een externe modificatie moet zijn en niet alleen de betekenis van de NP, maar van het gehele idioom modificeert; immers, deze modificatie komt óók voor bij idiomen die geen idiomatische referenten hebben. Voor passivisatie kan ze dit verschil echter niet op deze manier verklaren, omdat een passivisatie al automatisch een externe, en geen interne, modificatie is. Het al dan niet voorkomen van idiomatische referenten kan hier dus geen invloed op hebben.

Grégoire verklaart op deze manier echter ook de grote spreiding in mogelijkheden voor en het daadwerkelijke voorkomen van modificaties (zie hiervoor de tabel in Grégoire, 2009, p. 92) niet. De cijfers in die tabel lijken redelijk arbitrair en onvoorspelbaar: niet elk idioom kan dezelfde modificaties ondergaan en de aantallen waarin

die modificaties voorkomen, verschillen ook in grote mate van elkaar. Zo oninterpreteerbaar als ze lijken, zijn deze getallen echter niet: als een willekeurig idioom uit de tabel bijvoorbeeld topicalisatie kan ondergaan, kan het ook altijd passief gemaakt worden – en als het pronominalisatie kan ondergaan, kan het ook altijd worden topicaliseerd. Deze resultaten brengen ons dus op het spoor van een wijdverbreid taalkundig verschijnsel dat wellicht ook zijn greep heeft op idioommodificatie, namelijk de implicatiehiërarchie.

1.4 | De implicatie

Maar wat is dat dan precies? Croft (1990) legt dit in zijn *Typology and Universals* uit. Alle talen die op de wereld voorkomen, hebben – het zijn er niet veel, maar ze zijn er wel – gemeenschappelijke kenmerken (Greenberg, 1966). Die gemeenschappelijke kenmerken heten *taaluniversalia*. Croft deelt deze universalia in twee categorieën in: absolute en implicatiele. Absolute universalia komen in alle talen op de wereld voor, waar implicatiele universalia alleen in een taal voorkomen als een ander kenmerk óók in die taal voorkomt. Bij zo'n implicatiele verband is er dus sprake van een relatie tussen twee logisch onafhankelijke parameters, waarmee ik bedoel dat de ene parameter niet logisch bewijsbaar is vanuit de andere. In de logica heet dit een *implicational universal*. De waarheidstabel van de implicational universal $A \rightarrow B$ ziet er als volgt uit:

A	B	$A \rightarrow B$
1	1	1
1	0	0
0	1	1
0	0	1

Tabel 1: waarheidstabel van implicational universal $A \rightarrow B$, waarbij geldt 1 = waar en 0 = onwaar. Als A en B beide waar of onwaar zijn, is de implicatie $A \rightarrow B$ ook waar. Als A onwaar is en B is waar, is $A \rightarrow B$ ook waar. Als A waar is, maar B is onwaar, dan is $A \rightarrow B$ ook onwaar.

Een implicatiehiërarchie bestaat op haar beurt uit een keten van deze implicatiele verbanden, waarbij dus het *implicatum* van de eerste implicatie de *implicans* is voor de tweede. Voor de implicatiehiërarchie $A \rightarrow B \rightarrow C \rightarrow D$, die je moet lezen als $A \rightarrow (B \rightarrow (C \rightarrow D))$, bestaan dus, in het licht van zo'n hiërarchie, vijf type werkelijkheden, namelijk 1. $A^+ B^+ C^+ D^+$; 2. $A^- B^+ C^+ D^+$; 3. $A^- B^- C^+ D^+$; 4. $A^- B^- C^- D^+$ en 5. $A^- B^- C^- D^-$, waarbij + = waar (of, als je het vanuit kenmerken bekijkt, aanwezig) en - = onwaar (niet aanwezig). In de taalkunde wordt vaak gebruik gemaakt van zulke

hiërarchieën. Zo heeft Guglielmo Cinque (1999) een hiërarchie opgesteld voor de plaats van adverbia in het Frans en Italiaans. Voor idioommodificaties zou dit in concreto betekenen dat – bij een implicatiehiërarchie van $x \rightarrow y \rightarrow z$ – modificatie y en z altijd mogelijk moeten zijn, wanneer modificatie x ook mogelijk is, maar dat modificatie z ook kan voorkomen, zonder dat modificatie x en y voorkomen.

Grégoires methodologie, om daarop terug te komen, is echter niet geschikt om sluitende uitspraken over zo'n hiërarchie te doen. Ondanks dat resultaten verkregen uit corpusonderzoek generaliseerbaar zijn, is het onmogelijk om in een corpus te onderzoeken wat in taal níét mogelijk is – dat iets niet voorkomt in een corpus, betekent namelijk helemaal niet dat het nooit voorkomt of voor kan komen. Een sluitende hiërarchie is op zo'n manier dan ook niet op te stellen. Daarom ook het onderzoek, beschreven in dit eindwerkstuk: zou het inderdaad zo kunnen zijn dat bepaalde modificaties slechts dan kunnen voorkomen, wanneer het ook mogelijk is om een andere modificatie toe te kunnen passen op een idioom? En andersom: wanneer een bepaalde modificatie is toegestaan, is een andere modificatie dan ook altijd automatisch mogelijk? De tabel van Grégoire lijkt daar dus op te wijzen en biedt daarom een goede ingang om onderzoek te doen naar de implicatiehiërarchie van idioommodificaties.

Ik heb dus in dit eindwerkstuk de volgende vraag onderzocht: *kent het Nederlands een implicatiehiërarchie voor syntactische modificaties van OBJ1-V-idiomen en hoe is deze, als hij bestaat, te verklaren?*

Deze vraag heeft wat extra uitleg. Conform het proefschrift van Grégoire en haar IVPH kunnen niet alle idiomen ongelimiteerd gemodificeerd worden; dit kunnen slechts idiomen met idiomatische referenten. Grégoire classificeert de idiomen die ze in haar onderzoek gebruikt heeft daarom op de manier, die is gegeven in (9) (Grégoire, 2009, p. 142).

- (9) a. Idioms the parts of which have idiomatic referents and for which the data support the hypothesis: *de kar trekken, de dans ontspringen, de boot afhouden, de handschoen opnemen, de ban breken, de boot missen, de bal terugkaatsen, de trom roeren, de aftocht blazen, de plank misslaan.*
- b. Idioms the parts of which do not have idiomatic referents and for which the data support the hypothesis: *de benen nemen, de boventoon voeren, de geest geven, de kroon spannen, de lakens uitdelen, de mouwen opstropen, de stormbal hijsen, het ijs breken, het onderspit delven, het spits afbijten.*

- c. Idioms for which it is not clear whether the idiom parts have idiomatic referents and for which the corpus examples and judgements of the panel do not give decisive answers: *het boetekleed aantrekken, het roer omgooien, de bakens verzetten, de duimschroeven aandraaien, de noodklok luiden*.

Deze classificatie is tot stand gekomen op basis van haar corpusonderzoek en de raadpleging van een panel van taalkundige “*experts*”. Grégoire heeft sommige zinnen, die ze in het *TwNC* gevonden heeft, maar volgens haar niet grammaticaal waren, voorgelegd aan de leden van dat panel en hen naar de grammaticaliteit van die zinnen gevraagd. Dit heeft ze echter niet systematisch, dus niet voor alle zinnen in het corpus, maar op basis van haar eigen intuïtie, gedaan.

De idiomen in (9b) ondersteunen Grégoires IVPH, maar kunnen niet ongelimiteerd gemodificeerd worden, terwijl ik in dit onderzoek juist op zoek ga naar idiomen die wél gemodificeerd kunnen worden. De idiomen in (9c) zijn volgens Grégoire te ondoorgrondelijk en daarom heb ik me in dit onderzoek gericht op de idiomen die Grégoire in (9a) geeft. Die idiomen kunnen namelijk in principe, volgens Grégoire, ongelimiteerd modificaties ondergaan.

Daarnaast rijst nu natuurlijk onmiddellijk de vraag welke modificaties ik dan in mijn onderzoek heb betrokken. Grégoire richt zich op een dertiental, die ik hierboven al de revue heb laten passeren. Ik heb deze dertien modificaties omwille van de overzichtelijkheid ingedikt en me op de volgende zeven gericht: modificatie van de definitieve determineerder (in een demonstratief pronomen en een indefinitieve determineerder), premodificatie van de NP (met een adjectief), postmodificatie van de NP (met een *van*-complement, een bijvoeglijke bepaling), modificatie van de gehele idioomstructuur, die geen referent in de discourse veronderstelt (passivisatie) en modificatie van de gehele idioomstructuur, die wel een referent in de discourse veronderstelt (topicalisatie en pronominalisatie). Semantisch gezien zijn, conform Ernst (1981) en Grégoire (2009), de modificatie van de definitieve determineerder, in zowel een demonstratief pronomen als een indefinitieve determineerder, en de postmodificatie van de NP interne modificaties. Topicalisatie, pronominalisatie, passivisatie en premodificatie van de NP zijn semantisch gezien externe modificaties. Herinner je ook dat premodificatie en passivisatie waarschijnlijk niet afhankelijk zijn van het al dan niet idiomatisch referentieel zijn van een idioom (cf. Grégoire, 2009). Ik heb ze echter wel in dit onderzoek meegenomen, om te bekijken of ze toch in een eventuele implicatiehiërarchie te plaatsen zijn.

Dan rest mij nu niets anders dan over te gaan naar de bespreking van mijn experiment. In het volgende hoofdstuk zal ik in de eerste en tweede paragraaf toelichten hoe ik mijn onderzoek precies heb opgezet. In de derde paragraaf bespreek ik mijn resultaten en de statistische analyses die ik daarop heb losgelaten. In hoofdstuk drie volgt tenslotte mijn conclusie en de discussie van mijn resultaten.

2 | HET EXPERIMENT

2.1 | De methode

Ik begin met de vraag op welke manier ik dit onderzoek heb uitgevoerd. Vanwege de eerdergenoemde beperkingen van corpusonderzoek, heb ik besloten in dit onderzoek participanten te vragen naar hun grammaticaliteitsoordeel over de verschillende modificaties die ik hierboven al heb opgesomd, toegepast op de idiomen uit (9a).

Het vragen naar een grammaticaliteitsoordeel behoeft een zekere adaptatie aan de participant. De meeste participanten weten immers niet hoe ze als taalkundige naar een bepaalde taaluiting moeten kijken en die uiting op haar grammaticaliteit moeten beoordelen. Het is al eerder aangetoond dat allerlei factoren het grammaticaliteitsoordeel van een participant kunnen beïnvloeden. In de eerste plaats kan een negatief oordeel niet slechts door ongrammaticaliteit veroorzaakt worden: een participant kan ook op basis van wereldkennis of lexicale kennis een zin afkeuren (Greenbaum, 1973). Daarnaast heeft expliciete kennis, in de termen van Cornips & Poletto (2005), een flinke invloed op het oordeel van een participant. Expliciete kennis is de op school gestarte internalisering van ‘hoe taal eigenlijk hoort te zijn’. Menig participant kan dus op basis daarvan oordelen (“wat heb ik op school geleerd?”, “hoe hoort het ook weer?”) en zijn eigen taalintuïties achterwege laten. Kortom, we weten eigenlijk niet wat een niet-taalkundige doet wanneer hij een grammaticaliteitsoordeel geeft (Schütze, 1996). Om dit effect te omzeilen wordt vaak op een indirecte manier naar het grammaticaliteitsoordeel van de participant gevraagd (Cornips & Jongenburger, 2001; Cornips & Poletto, 2005). Zo’n indirecte manier van vragen houdt in dat er niet wordt gevraagd of de participant een zin ‘juist’ vindt, maar dat bijvoorbeeld wordt gevraagd of een zin voorkomt in zijn of haar dialect.

Daarnaast kunnen, zoals al aan de orde kwam, ook andere factoren dan syntaxis van invloed zijn op het grammaticaliteitsoordeel van een participant. Daarom stellen Cornips & Poletto (2005) dat het belangrijk is context bij de onderzochte taaluiting aan te bieden, zodat de participant een duwtje in de rug krijgt bij het begrijpen van de uiting. Ook is het van belang goed te letten op verschillen in sociale klasse, geslacht, leeftijd, afkomst en het spreken van een dialect. Al deze factoren kunnen immers als ruis fungeren in het interpreteren van de uiteindelijke resultaten van het onderzoek. Tot slot heb ik in dit onderzoek, omdat het over idiomen gaat, naast het grammaticaliteitsoordeel ook in de gaten moeten houden of in de lezing van de participant de idiomatische betekenis behouden blijft. Op al deze punten heb ik tijdens het opstellen

van mijn materiaal dus gelet. Hoe ik dat precies gedaan heb, bespreek ik in de volgende paragraaf.

2.2 | Het materiaal

Ik heb om mijn experiment uit te kunnen voeren een online vragenlijst opgesteld, waarin ik mijn participanten de modificaties, die ik in (10) als voorbeeld voor *de kar trekken* heb gegeven en die aansluiten bij mijn uitleg in de vorige paragraaf, heb voorgelegd.

(10) Modificaties van *de kar trekken*

- a. Modificatie van de determineerder: *We trekken die kar* en *We trekken een kar*
- b. Premodificatie van de NP: *We trekken de zware kar*
- c. Postmodificatie van de NP: *We trekken de kar van het voetbaltoernooi*
- d. Modificatie van de gehele idioomstructuur, zonder verplichte discoursereferent: *De kar wordt door ons getrokken*
- e. Modificatie van de gehele idioomstructuur, met verplichte discoursereferent: *Wij trekken de kar, maar zij trekken hem niet* en *De kar trekken we*

Naast deze zinnen heb ik, als controleconditie, ook de standaardvorm van het idioom, dus *We trekken de kar*, voorgelegd. In (9a) heb ik de tien idiomen gegeven, waarvan Grégoire het het meest waarschijnlijk acht dat ze gemodificeerd kunnen worden. Deze idiomen wilde ik, recapitulerend, graag gebruiken, aangezien deze, volgens Grégoire, het makkelijkst te modificeren zijn. Echter, tien maal acht modificaties levert tachtig grammaticaliteitsoordelen op. Dit aantal leek me wat veel om aan mijn participanten voor te leggen, dus heb ik een keuze gemaakt in het aantal idiomen dat ik heb bevraagd. Ik heb hierbij vooral gelet op de idiomen die volgens mij tegenwoordig – zeker door mensen van mijn leeftijd – niet meer vaak gebruikt worden. Het gaat hier om *de ban breken* en *de trom roeren*. De acht andere idiomen – *de kar trekken*, *de handschoen opnemen*, *de boot missen*, *de bal terugkaatsen*, *de plank mislaan*, *de boot afhouden*, *de aftocht blazen* en *de dans ontspringen* – heb ik dus aan mijn participanten voorgelegd. Al die idiomen heb ik vervolgens gemodificeerd zoals in (10) en daarna, per idioom gesorteerd, in willekeurige volgorde aan mijn participanten voorgelegd. Dit, om mijn participanten per idioom al een soort rangorde in modificaties te kunnen laten vaststellen, maar hen niet te bekend te laten worden met de volgorde waarin die modificaties staan. Op die manier heb ik de meest ongekleurde antwoorden weten te verkrijgen. Tot slot heb ik een controle-item ingebouwd, namelijk *de tas inpakken* – een niet idiomatische OBJ1-V-frase, die ik op precies dezelfde ma-

nier als de ‘echte’ idiomen heb gemodificeerd. Dit heb ik gedaan om te controleren of mijn participanten de verschillende modificaties überhaupt grammaticaal vinden.

De vragenlijst, te vinden in de bijlage, startte met een uitleg van mijn onderzoek. Daarin heb ik het verschil tussen letterlijke en figuurlijke betekenis uitgelegd en aangegeven wat ik precies onder een idioom versta. Daarnaast heb ik, als vanzelfsprekend, mijn participanten ervan verzekerd dat er geen goede of foute antwoorden mogelijk zijn. Vervolgens bevroeg de vragenlijst wat achtergrondinformatie van de participanten: geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en moedertaal. Daarna bood ik de verschillende idiomen aan, in de volgorde waarin ik ze hierboven ook heb opgesomd. Elk blokje begon met de vraag of de participant het betreffende idioom kende. Zo nee, dan kon de participant de vragen over dat idioom overslaan, omdat hij op die manier geen grammaticaliteitsoordeel over dat idioom kon geven. Ik heb er ook voor gekozen de betekenis van een idioom niet uit te leggen wanneer een participant aangaf die niet te kennen; immers, op zo’n manier test je enkel de mate waarin een participant een net geleerde uiting kan modificeren. Zo ja, dan werd hem gevraagd de betekenis van het idioom in te vullen en werd hij doorgeleid naar de vragen over de grammaticaliteitsoordelen van de verschillende modificaties. De controlevraag naar die betekenis heb ik ingebouwd om mezelf in staat te stellen antwoorden van participanten die aangaven het idioom wél te kennen, maar bij wie uit de antwoorden bleek dat ze de betekenis van het idioom toch niet kenden, alsnog uit mijn dataset te verwijderen.

Ik heb mijn participanten dus gevraagd de verschillende modificaties op hun grammaticaliteit te beoordelen. Bij elk idioom heb ik een kleine context gegeven, waarbinnen de participanten het idioom konden plaatsen. Op deze manier ontsloot ik bij hen de idiomatische betekenis. Dit heeft als nadeel dat het onduidelijker wordt welke factor ik in mijn vragenlijst precies test en daarom heb ik, zoals in (10) aangegeven, alle modificaties zo gelijk mogelijk gehouden. Voor sommige modificaties was echter alsnog een kleine toevoeging van extra context aan de algemene context nodig. Daarnaast was er bij sommige idiomen een kleine toevoeging aan de idiomatische uiting zelf nodig om die uiting in de context te laten passen. Deze toevoeging heb ik voor dezelfde modificatie bij alle idiomen gelijk gehouden. Als voorbeeld heb ik bij elke topicalisatie *zeker* aan de zin toegevoegd. Dit woord roept namelijk een natuurlijkere lezing van de topicalisatie op. Door de toevoeging van *zeker* was echter wel een aanvulling op de gegeven context nodig. Inspiratie voor de modificaties van de NP heb ik geput uit de corpusdata van Grégoire. Dit verhoogde bij mijn participanten de

kans op acceptatie van de zin – immers, als een zin in een geschreven corpus voorkomt, is de kans groot dat iemand die zin geproduceerd heeft met in het achterhoofd grammaticaal te zijn.

Ieder antwoord in mijn vragenlijst werd ingeleid met de vraag “Kan deze zin voorkomen in deze context?” De Likertschaal, waarop elke participant zijn grammaticaliteitsoordeel kon aangeven, liep van 1 (“Ik zou hem zelf in deze context absoluut niet gebruiken”) tot 7 (“Ik zou hem zelf in deze context zeker wel gebruiken”). Op deze manier legde ik een connectie tussen de geboden context en de mate waarin een participant een zin in een bepaalde context zou gebruiken. Dat gebruik stond voor mij voorop, omdat ik op die manier op een zo indirect mogelijke manier naar de grammaticaliteit van de zin kon vragen. Hierbij ga ik ervan uit dat mensen van nature grammaticale zinnen produceren. Zo heb ik een relatie proberen te leggen tussen de opsteller van de zin – ik in dit geval – en de taalintuïties van mijn participanten. De formulering “Hoe vaak hoor je de dikgedrukte zin in je omgeving”, zoals die in paragraaf 2.1 aan de orde kwam, vraagt niet naar een grammaticaliteitsoordeel, dus ik heb ervoor gekozen deze niet te gebruiken. Op deze manier wordt (10b) bevraagd als in (11).

- (11) Stel je nu een situatie voor, waarin Jan en Piet een voetbaltoernooi organiseren. Ze hebben daar met een ander persoon een gesprek over. De volgende vragen gaan over deze situatie.

Jan en Piet zeggen in het gesprek: **“Wij trekken de kar.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?

Antwoord: Ik zou hem zelf in deze context absoluut niet gebruiken (1) tot Ik zou hem zelf in deze context zeker wel gebruiken (7).

De andere contexten en zinnen zijn, zoals gezegd, te vinden in de bijlage.

Tot slot heb ik besloten in mijn vragenlijst geen gebruik te maken van fillers. Het was voor mijn participanten immers toch al duidelijk dat ze een vragenlijst over idiommodificaties aan het invullen waren. Daarbij creëerde dat voor mij ook meer plaats om naar daadwerkelijke modificaties te vragen: meer fillers betekent namelijk óf een grotere tijdsinvestering voor mijn participanten, waar ik ze niet mee wilde opzadelen, óf een in aantal kleinere bevraging van de items die er daadwerkelijk toe doen.

Mijn vragenlijst heb ik vervolgens als pilot voorgelegd aan drie participanten (waarvan één vrouw van 51 jaar, die een hbo-opleidingsniveau en Nederlands als

moedertaal heeft én twee mannen, respectievelijk 21 en 23 jaar, die een WO-opleidingsniveau en Nederlands als moedertaal hebben). Zij hebben enkele opmerkingen op de vragenlijst gegeven, voornamelijk over de acceptatie van de verschillende modificaties in de verschillende contexten. De contexten heb ik daarop licht aangepast. Een van de pilottesters kwam ook met een opmerking over de zevenpuntschaal. Immers, deze vraagt naar het gebruik van het idioom, maar wanneer een participant dat idioom überhaupt nooit zou gebruiken, zou hij waarschijnlijk bij elke vraag als score 1 invullen. Ik heb ervoor gekozen mijn vraagstelling daar niet op aan te passen, aangezien er naar mijn mening geen beter alternatief voorhanden was. In de discussie zal ik hier verder op ingaan.

2.3 | De resultaten

Mijn vragenlijst heeft 85 personen bereikt. 41 van die 85 personen hebben de vragenlijst ook daadwerkelijk afgemaakt. Alle participanten die aangaven bekend met een idioom te zijn, hebben vervolgens ook de juiste betekenis van dat idioom ingevuld. De antwoorden van twee participanten heb ik uiteindelijk uit mijn data verwijderd; de een had voor elke vraag de score 1 ingevuld en de ander vond vijf van de acht modificaties in de controleconditie ongrammaticaal, waaronder de normale, niet gemanipuleerde vorm van *de tas inpakken*. Ik heb dus 39 bruikbare enquêtes overgehouden.

Van de 39 participanten waren er zeven man en 32 vrouw. Allen hadden het Nederlands als moedertaal, behalve één, die een Nederlands dialect als moedertaal had. 28 hadden een WO-opleiding als hoogst genoten opleiding, zes een hbo-opleiding, vier een vwo-opleiding en één participant een havo-opleiding. Ik kan dus stellen dat de participanten in mijn steekproef vrij hoogopgeleid zijn. De gemiddelde leeftijd van mijn participanten lag op 26,49 jaar, waarvan er zeven een leeftijd van 25 of hoger hadden en dus 32 een leeftijd van 24 of lager. Deze steekproef wijkt volgens mij weinig af van het gemiddelde van steekproeven genomen op een geesteswetenschapfaculteit, dus ik heb geen reden om op basis hiervan participanten uit mijn dataset te verwijderen.

De verschillende blokjes vragen zijn als volgt ingevuld: 34 participanten hebben het blokje over *de kar trekken* ingevuld; 12 participanten hebben *de handschoen opnemen* ingevuld; 37 participanten hebben *de boot missen* ingevuld, 37 participanten hebben *de bal terugkaatsen* ingevuld; 38 participanten hebben *de plank mislaan* ingevuld; 28 participanten hebben *de boot afhouden* ingevuld; 26 participanten heb-

ben *de aftocht blazen* ingevuld; 37 participanten hebben *de dans ontspringen* ingevuld; en tot slot hebben – logischerwijs, omdat participanten daar niet konden aangeven de frase niet te kennen – alle participanten *de tas inpakken* ingevuld. Ik heb me wat *de handschoen opnemen* betreft dus vergist in de mate waarin participanten dat idioom kennen, maar ik heb besloten de data daarvan wel mee te nemen in mijn analyses. Dat heb ik gedaan, omdat, zoals verderop zal blijken, de gegevens van *de handschoen opnemen* niet significant verschillend zijn van de resultaten van de andere idiomen.

Als statistische test heb ik gebruik gemaakt van de Linear Mixed Models Procedure (LMMP).¹ Deze test rekent op basis van een wiskundig model waarden uit voor bij dat model passende gemiddelden. Die gemiddelden zijn dus *voorspelde* gemiddelden. De LMMP kan, door het voorspellen van die gemiddelden, als enige test goed omgaan met gecorreleerde data en ongelijke varianties; iets wat vaak voorkomt in herhaalde metingen (*repeated measurements*) bij enquêterespondenten (Statistical Package for the Social Sciences, 2005). Die *repeated measurements* heb ik inderdaad in mijn onderzoek gebruikt; immers, ik heb dezelfde participanten naar de score van acht idiomen plus één controle-item maal acht modificaties gevraagd. Ook hoeven gegevens voor deze test niet per se normaal verdeeld te zijn – en dat zijn mijn gegevens ook niet. Antwoorden van participanten worden in deze test behandeld als de optelsom van *fixed* en *random effects*. *Fixed effects* worden door de onderzoeker zelf aan het experiment toegevoegd, in mijn geval de modificaties van idiomen. *Random effects* zijn steekproeven uit een bepaalde populatie, in mijn geval mijn participanten en mijn geteste idiomen (ik had immers ook andere idiomen kunnen kiezen) (Statistical Package for the Social Sciences, 2005).²

Ik heb allereerst mijn resultaten gecorrigeerd voor mijn controle-item. Wanneer participanten een score van een 3 of lager op de vragen in dit item gaven, was ik van mening dat deze personen die modificaties überhaupt niet grammaticaal vonden, of ze nu toegepast worden op een idioom of op een normale frase. Bij alle andere items ga ik er overigens ook vanuit dat een score van 3 of lager op ongrammaticaliteit duidt. In

---

¹ Ik wil Brigitta Keij en Huub van den Bergh ontzettend hartelijk bedanken voor de hulp bij het uitvoeren van deze statistische analyses.

² Ik bepaal mijn uiteindelijke implicatiehiërarchie dus op basis van een steekproef binnen een bepaalde populatie. Ik kijk na het uitvoeren van mijn analyse niet of elke hiërarchie ook daadwerkelijk bij elke participant voorkomt; daar voer ik immers die statistische analyses voor uit.

tabel 2.1 heb ik de afwijzing van mijn controle-item uitgesplitst naar participant en in tabel 2.2 naar modificatie. Voor deze tabellen, en alle volgende, geldt: norm = normale variant, pron = pronominalisatie, topic = topicalisatie, post = postmodificatie van de NP, aanw = modificatie van de definiete determineerder in een demonstratief pronomen, pre = premodificatie van de NP, onblw = modificatie van de definiete determineerder in een indefiniete determineerder en pass = passivisatie.

Participantnummer	Welke modificatie(s) afgewezen (score < 3)
1	<i>onblw</i>
2	<i>pron</i>
3	<i>onblw</i>
4	<i>topic</i>
9	<i>pre, post en onblw</i>
10	<i>onblw</i>
11	<i>topic</i>
14	<i>pron en pass</i>
16	<i>pron, pre en pass</i>
17	<i>pron en topic</i>
18	<i>pre en aanw</i>
22	<i>topic</i>
26	<i>pron</i>
39	<i>pre, aanw en onblw</i>

Tabel 2.1: modificaties die in het controle-item 3 of lager hebben gescoord, uitgesplitst naar participant.

Modificatie	Aantal maal afgewezen (score < 3)
<i>pron</i>	5
<i>topic</i>	4
<i>post</i>	1
<i>aanw</i>	2
<i>pre</i>	4
<i>onblw</i>	5
<i>pass</i>	2

Tabel 2.2: modificaties die in het controle-item 3 of lager hebben gescoord, uitgesplitst naar aantal maal afgewezen.

Geen enkele modificatie wordt in totaal vaker dan vijf keer afgewezen en daarom ben ik van mening dat de modificaties door mijn participanten over het algemeen grammaticaal bevonden worden. Dit is voor mij dus geen reden om een modificatie in het geheel uit mijn data te verwijderen. Echter, ik heb voor elke participant die op een bepaalde modificatie in het controle-item een score van lager dan 3 gaf, alle scores van die modificatie in alle andere geteste items verwijderd. Ik heb de scores van het controle-item *de tas inpakken* daarom verder ook niet meegenomen in mijn analyse;

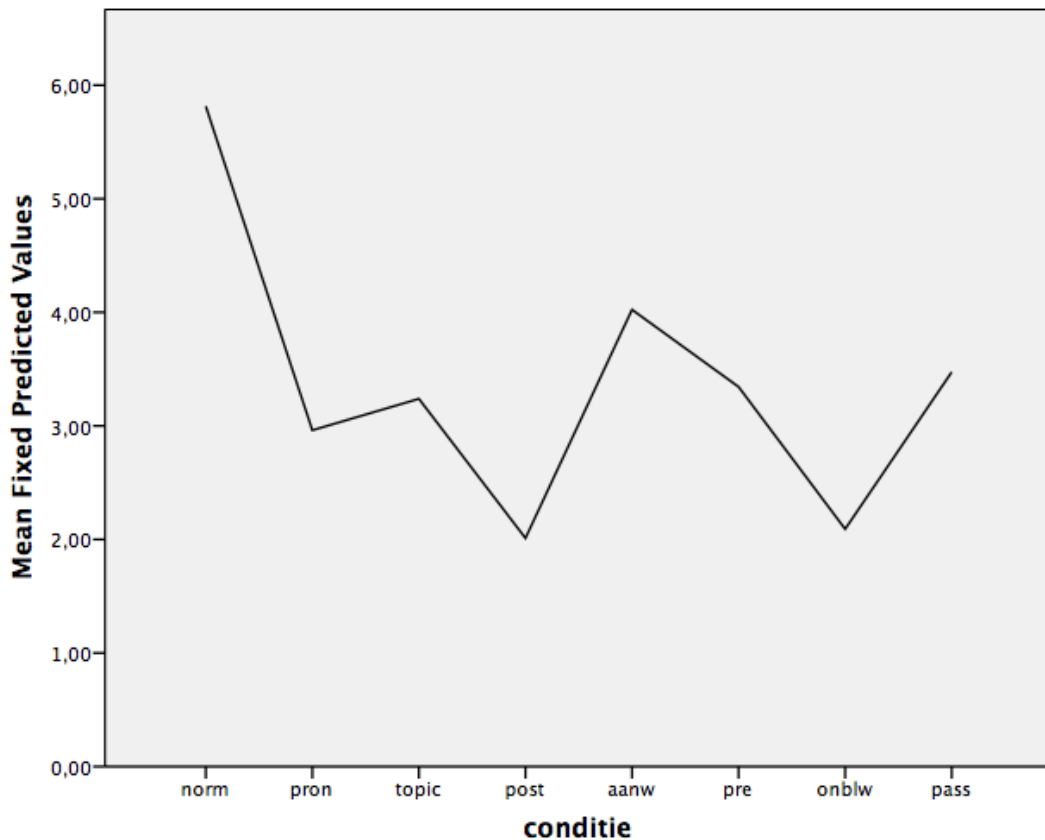
dat was immers geen idioom, maar slechts bedoeld om deze correctie te kunnen uitvoeren.

Hierna heb ik mijn eerste LMMP uitgevoerd (-2 Restricted Log Likelihood = 6968,663). Er treedt een significant effect voor conditie op ($p = 0,000$). Tabel 3 laat de resultaten daarvan zien:

	norm	pron	topic	post	aanw	pre	onblw	pass
norm	X	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
pron	X	X	,082	,000	,000	,016	,000	,004
topic	X	X	X	,000	,000	,533	,000	,184
post	X	X	X	X	,000	,000	,505	,000
aanw	X	X	X	X	X	,000	,000	,003
pre	X	X	X	X	X	X	,000	,469
onblw	X	X	X	X	X	X	X	,000
pass	X	X	X	X	X	X	X	X

Tabel 3: p-waarden voor verschil tussen gemeten condities in analyse 1. Gearceerde waarden zijn **niet** significant bij $p < 0.05$.

Ik heb de niet significante verschillen in deze tabel gemarkeerd. Een niet significant verschil houdt namelijk in dat die modificaties op gelijke voet in de hiërarchie staan; het verschil in hun grammaticaliteitsoordeelgemiddelde is dan statistisch te verwaarlozen. Te zien is dat *onblw* en *post* bij elkaar op dezelfde trede in de hiërarchie horen, net als *pass* en *pre* en net als *topic* en *pron*. *Pass* en *topic* horen ook bij elkaar, net als *pre* en *topic*, maar *pre* en *pron* horen niet bij elkaar, dus die kan ik niet met z'n vieren op één trede zetten. *Pron* lijkt hier het buitenbeentje te zijn. Op basis van deze tabel en van figuur 1, waarin de gemiddeldes van de modificaties over alle zinnen staan, kan ik een voorzet geven om een implicatiehiërarchie vast te stellen.

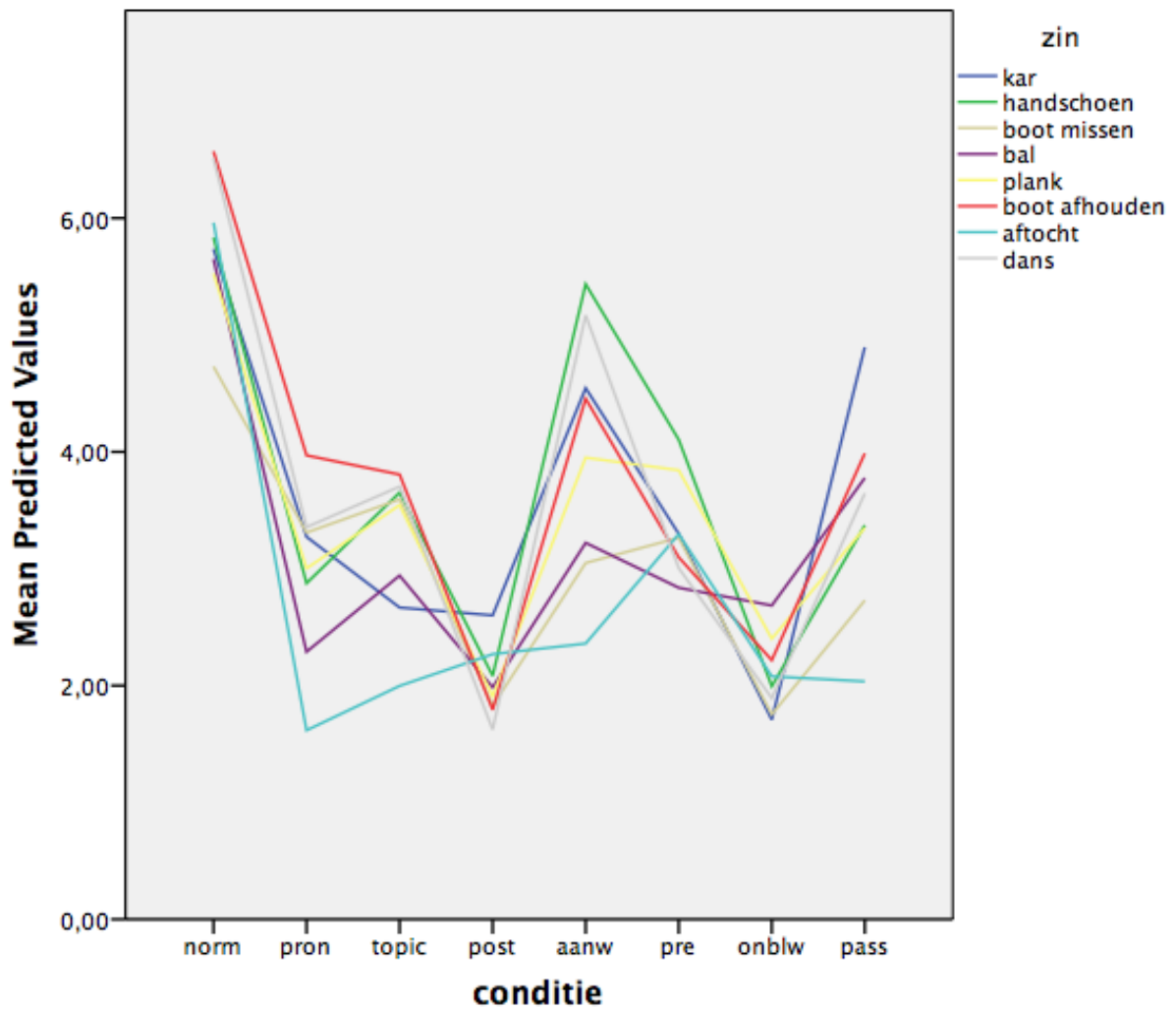

Figuur 1: Mean Fixed Predicted Values (gemiddelden over alle zinnen, voorspeld door de Linear Mixed Models Procedure), uitgesplitst per modificatie voor analyse 1.

De normale conditie heeft natuurlijk de hoogste grammaticaliteitscore. Daarna volgt *aanw*. *Pass*, *pre* en *topic* komen op een gedeelde derde plaats. *Pron* kan, conform hierboven, niet helemaal op die derde plaats worden meegenomen, maar is ook niet helemaal vierde, omdat die modificatie een veel hoger grammaticaliteitsgemiddelde heeft dan *post* en *onblw*. Die twee vullen samen daarom de vierde plaats en *pron* heb ik daartussen gezet. In (12) heb ik deze hiërarchie uitgeschreven.

(12) Hiërarchie volgens analyse 1: 1. *Norm*; 2. *Aanw*; 3. *Pass* | *pre* | *topic*; 3,5. *Pron*; 4. *Post* / *onblw*.

Echter bleek uit deze analyse ook, dat er een significant effect optreedt tussen de verschillende geteste idiomen ($p = 0,000$). Dat wil zeggen dat de scores voor de verschillende modificaties niet in alle geteste idiomen gelijk zijn. Dit blijkt ook uit de grafiek in figuur 2.

Figuur 2: Mean Fixed Predicted Values (gemiddelden over alle zinnen, voorspeld door de Linear Mixed Models Procedure), uitgesplitst per modificatie en per zin voor analyse 1.

Op basis van de grafiek stel ik dat *de aftocht blazen*, *de boot missen* en *de bal terugkaatsen* het meest afwijken van de resultaten van de andere geteste idiomen. Ik heb daarom een post-hocanalyse uitgevoerd op mijn geteste idiomen om te kijken welke idiomen van elkaar verschillen. In tabel 4 staan deze resultaten (-2 Restricted Log Likelihood = 6968,663; dat kon immers met dezelfde LMMP als bij mijn eerste analyse).

	kar	handschoen	bootmis	bal	plank	bootaf	aftocht	dans
kar	X	,812	,016	,071	,514	,555	,001	,922
handschoen	X	X	,050	,127	,481	,839	,005	,864
bootmis	X	X	X	,532	,069	,004	,186	,011
bal	X	X	X	X	,234	,021	,059	,053
plank	X	X	X	X	X	,222	,003	,443
bootaf	X	X	X	X	X	X	,000	,611
aftocht	X	X	X	X	X	X	X	,000
dans	X	X	X	X	X	X	X	X

Tabel 4: p-waarden voor verschil tussen geteste idiomen. Gearceerde waarden zijn significant bij $p < 0.05$. Voor deze tabel, en alle volgende, geldt: kar = *de kar trekken*, handschoen = *de handschoen opnemen*, bootmis = *de boot missen*, bal = *de bal terugkaatsen*, plank = *de plank misslaan*, bootaf = *de boot afhouden*, aftocht = *de aftocht blazen* en dans = *de dans ontspringen*.

Uit deze post-hocanalyse blijkt dat *de aftocht blazen* van bijna alle andere idiomen verschilt, behalve van *de boot missen*. Hetzelfde geldt voor *de boot missen*, dat slechts niet verschilt van *de bal terugkaatsen*, *de plank misslaan* en *de aftocht blazen*. *De bal terugkaatsen* lijkt van niet veel andere idiomen te verschillen, maar de grafiek in figuur 2 laat een ander beeld zien. Wanneer je – op basis van de data uit de grafiek in figuur 2 en tabel 3 – *de boot missen*, *de bal terugkaatsen* en *de aftocht blazen* op die manier uit de data haalt, krijg je de volgende tabel (-2 Restricted Log Likelihood = 5233,301):

	kar	handschoen	plank	bootaf	dans
kar	X	,824	,509	,540	,896
handschoen	X	X	,488	,814	,895
plank	X	X	X	,210	,419
bootaf	X	X	X	X	,617
dans	X	X	X	X	X

Tabel 5: p-waarden voor verschil tussen geteste idiomen, minus *de aftocht blazen*, *de boot missen* en *de bal terugkaatsen*. Gearceerde waarden zijn significant bij $p < 0.05$.

Als ik slechts deze idiomen zou testen, zou er dus geen significant effect tussen de geteste idiomen optreden. Als ik *de bal terugkaatsen* in mijn data had gehouden, was dit wel het geval geweest; zie daarvoor tabel 6.

	kar	handschoen	bal	plank	bootaf	dans
kar	X	,824	,065	,509	,540	,896
handschoen	X	X	,124	,488	,814	,895
bal	X	X	X	,219	,018	,044
plank	X	X	X	X	,210	,419
bootaf	X	X	X	X	X	,617
dans	X	X	X	X	X	X

Tabel 6: p-waarden voor verschil tussen geteste idiomen, minus *de aftocht blazen* en *de boot missen*. Gearceerde waarden zijn significant bij $p < 0.05$.

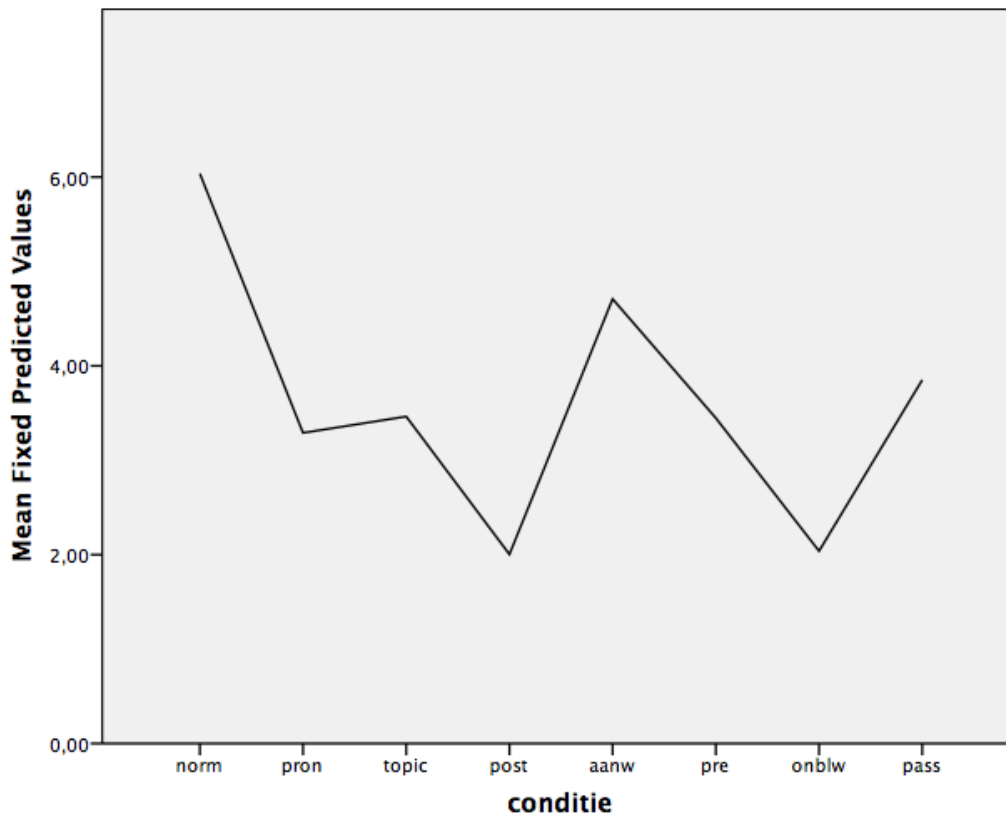
De bal terugkaatsen verschilt hier significant van zowel *de boot afhouden* als van *de dans ontspringen*. Daarom heb ik besloten om ook *de bal terugkaatsen* niet mee te nemen in mijn tweede analyse. Vervolgens heb ik nog een LMMP uitgevoerd, om te kijken of er – wanneer ik slechts deze idiomen test – andere uitkomsten zijn wat betreft de grammaticaliteitsscores van de idioommodificaties.

De procedure is hetzelfde als bij mijn eerste analyse. De resultaten (-2 Restricted Log Likelihood = 4162,796; die is nu lager, omdat ik minder items met elkaar combineer) staan in tabel 7:

	norm	pron	topic	post	aanw	pre	onblw	pass
norm	X	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
pron	X	X	,426	,000	,000	,479	,000	,022
topic	X	X	X	,000	,000	,942	,000	,124
post	X	X	X	X	,000	,000	,819	,000
aanw	X	X	X	X	X	,000	,000	,001
pre	X	X	X	X	X	X	,000	,102
onblw	X	X	X	X	X	X	X	,000
pass	X	X	X	X	X	X	X	X

Tabel 7: p-waarden voor verschil tussen gemeten condities in analyse 2. Gearceerde waarden zijn **niet** significant bij $p < 0.05$.

Ik heb wederom de niet significante verschillen in deze tabel gemarkeerd. Te zien is dat de verschillen precies hetzelfde zijn als in tabel 2, behalve het feit dat *pre* en *pron* ook een niet significant van elkaar verschillend paar zijn. *Pron* is in deze analyse dus een minder groot buitenbeentje dan in mijn eerste analyse. Daarom zet ik deze modificatie in de hiërarchie op gelijke voet met de andere drie modificaties *topic*, *pre* en *pass*. Aan de hand van figuur 3, waarin de gemiddelden van de modificaties over alle zinnen voor deze tweede analyse staan, geef ik dus wederom een voorzet voor een implicatiehiërarchie.

Figuur 3: Mean Fixed Predicted Values (gemiddelden over alle zinnen, voorspeld door de Linear Mixed Models Procedure), uitgesplitst per modificatie voor analyse 2.

De grafiek in deze figuur heeft vrijwel dezelfde vorm als de grafiek in figuur 1, afgezien van het feit dat *pron*, *topic*, *pre* en *pass* dus dezelfde grammaticaliteitscore toegerekend hebben gekregen. De hiërarchie is dus als volgt:

- (13) Hiërarchie volgens analyse 2: 1. *Norm*; 2. *Aanw*; 3. *Pass* / *pre* / *topic* / *pron*; 4. *Post* / *onblw*.

(12) en (13) bieden dus beide een goede basis voor een implicatiehiërarchie in idiommodificaties én – wat nog mooier is – eigenlijk zijn ze vrijwel hetzelfde. Omdat de resultaten uit mijn tweede analyse iets betrouwbaarder zijn (omdat ik alle significant verschillende geteste idiomen uit mijn data in die analyse heb verwijderd), ga ik er dus vanuit dat (13) de implicatiehiërarchie is die ik op basis van mijn experiment kan vaststellen.

3 | DE CONCLUSIE

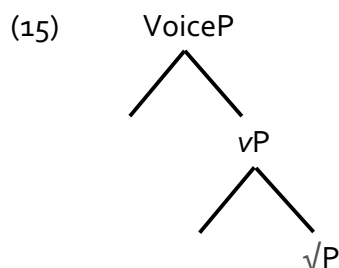
3.1 | Het antwoord

Mijn gegevens laten zien dat er sprake is van een implicatiehiërarchie voor idioommodificaties. Deze is de volgende:

- (14) Implicatiehiërarchie voor idioommodificaties: *postmodificatie van de NP / modificatie van de definiete determineerder in een indefiniete determineerder --> passivisatie / premodificatie van de NP / topicalisatie / pronominalisatie --> modificatie van de definiete determineerder in een demonstratief pronomen.*

3.2 | De discussie

Natuurlijk rijst nu de vraag hoe deze hiërarchie te verklaren is. Ik hoop in deze discussie een voorzet te doen voor een interpretatie, waarvoor ik allereerst een uitleg van de *Structural Requirement Approach* (SRA) geef (Harley & Stone, 2013; Stone, 2015). Stone (2015) verklaart namelijk op deze manier een implicatiehiërarchie, die door haar in corpusonderzoek gevonden is – ik kom daar later op terug. De SRA gaat ervan uit, dat er een relatie bestaat tussen de flexibiliteit van een idioom, dus de mate waarin een idioom syntactisch kan modificeren, en een “*onafhankelijk gemotiveerde functionele structuur*” (Stone, 2015). Stone legt verder uit dat die functionele structuur nodig is om de idiomatische interpretatie van een idioom te licenseren. Ze gaat er hierbij vanuit dat idiomen verschillen in de hoeveelheid structuur, dat wil zeggen de grootte, waarnaar ze projecteren. Verschillende soorten idiomen hebben een verschillende licenseringsstructuur nodig en juist die structuur bepaalt welke modificaties voor dat idioom zijn toegestaan. Die functionele licenseringsstructuur ziet er als volgt uit (Stone, 2015, p. 7):

Punske & Stone (2014) maken op basis van (15) een typologie voor idiomen. Zij stellen dat VoiceP het “*control center*” is voor passivisatie en dat nominalisatie plaatsvindt op een laag onder de VoiceP, namelijk in de vP. Idiomen die naar VoiceP pro-

jecteren hebben in hun structuur een VoiceP en een *v*P nodig en daarom zijn die idiomen inflexibel. *Kick the bucket* – een idioom dat Punske & Stone als voorbeeld gebruiken – heeft een actief Voice_{DO}-hoofd nodig, terwijl een passief juist een Voice_{PASS}-hoofd nodig heeft. Op deze manier – waarin de VoiceP vaststaat – staat ook de *v*P vast. Dit leidt ertoe dat ook nominalisatie niet mogelijk is. Zo zijn er nog twee categorieën idiomen, namelijk idiomen die projecteren naar *v*P en dus te passiviseren, maar niet te nominaliseren zijn én idiomen die geen eisen wat betreft functionele structuur hebben (dat zijn “*true root + object idioms*”) en dus zowel te passiviseren als te nominaliseren zijn. Ik wil graag hieraan toevoegen, dat van deze verschillende projectielagen om onafhankelijke redenen, dus andere dan redenen die met idiomen te maken hebben, wordt aangenomen dat ze bestaan (Kratzer, 1996; Legate, 2014).

Deze benadering beschrijft dus op een structurele manier de verschillen in mogelijke syntactische idioommodificaties. Stone (2015) heeft, zoals gezegd en net als ik, een onderzoek gedaan naar een implicatiehiërarchie voor die idioommodificaties en kwam op de volgende hiërarchie uit:

(16) gerundisatie --> incorporatie --> passivisatie

Gerundisatie is een nominalisatiemodificatie, waarbij in het Engels het suffix *-ing* aan het werkwoord van het idioom wordt toegevoegd. Deze hiërarchie past dus goed in het model in (15), ware het niet dat er in dat model niets wordt gezegd over incorporatie (waarmee Stone bedoelt dat het object in de VP wordt geïncorporeerd: van *draw the line* naar *the line-drawing question*). Haar structurele verklaring voor het voorkomen van deze incorporatie op die specifieke plek in de hiërarchie is vrij simpel, maar minder overtuigend: tussen de VoiceP en de *v*P voegt ze een noodzakelijke vierde projectielaag toe: een Functional Phrase. Deze FP is dan, zo stelt ze, het controlecentrum voor incorporatie, waar idiomen die wel passivisatie, maar geen incorporatie of nominalisatie toestaan naartoe projecteren. Naar de *v*P projecteren dan idiomen die wel passivisatie en incorporatie toestaan, maar geen nominalisatie.

Nu zou ik voor de implicatiehiërarchie die ik heb gevonden ook zo'n projectiesysteem kunnen maken, waarin er een bepaalde projectie is waar idiomen naar projecten die inflexibel zijn (dat zou ik dan ook een VoiceP kunnen noemen); waarin er een bepaalde projectie daaronder is, waar idiomen naar projecteren die modificatie van de definitie determineerder in een demonstratief pronomen toestaan; waarin er een be-

paalde projectie daaronder is, waar idiomen naar projecteren die bovenstaande modificatie plus passivisatie, premodificatie van de NP, topicalisatie en pronominalisatie toestaan; waarin er een bepaalde projectie daaronder is, waar idiomen naar projecteren die bovenstaande modificaties plus modificatie van de definiete determineerder in een indefiniete determineerder en postmodificatie van de NP toestaan; en waarin er tot slot een bepaalde projectie is, waar idiomen naar projecteren die volledig flexibel zijn. Voor het bestaan van deze verschillende projectieniveaus bestaat echter, net zo min als voor het bestaan van Stones FP, geen onafhankelijk bewijs. Het lijkt me dus zinvoller mijn modificaties op een andere manier met elkaar te vergelijken.

Stone heeft geen modificaties gezocht of gevonden die de NP of de determineerder van die NP modificeren. Uit mijn hiërarchie blijkt een ontzettend grote discrepantie in de modificatie van de determineerder te zitten (in herinnering: in ofwel een demonstratief pronomen ofwel in een indefiniete determineerder). De eerste modificatie scoort namelijk het hoogst qua grammaticaliteit en de tweede het laagst. Hoe kan dit? Fellbaum (1993) stelt dat definiete determineerders niet vervangen kunnen worden door indefiniete determineerders (of quantifiers, maar dat is minder relevant voor dit onderzoek), wanneer de NP waar die determineerder bij hoort in de idiomatische lezing naar dezelfde entiteit verwijst als naar waar het in een letterlijke betekenis naar zou verwijzen. Daarnaast werkt het bij idiomen waarbij de entiteit niet de letterlijke betekenis, maar wel een idiomatische referent heeft zo, dat NP's met een definiete determineerder vaak naar de specifieke idiomatische referent van de N in die NP verwijzen. Zo verwijst *spill the beans* – waarbij *beans* verwijst naar een geheim – naar het ontrafelen van een specifiek, bepaald geheim, dat bekend is in de discourse. Ook in dit geval kan de definiete determineerder niet door een indefiniete determineerder worden vervangen, zo stelt Fellbaum. Verder stelt ze dat “[t]he NPs in these idioms often can be modified by a demonstrative adjective as long as the referents have been activated in the given discourse” (Fellbaum, 1993, p. 286).

Dit verklaart precies de discrepantie die ik gevonden heb in de modificatie van de determineerder. Aangezien ik context aan mijn participanten heb geboden, is de referent van de NP geactiveerd in de gegeven discourse, zoals Fellbaum dat noemt. Op deze manier wordt de modificatie in een demonstratief pronomen dus geaccepteerd. Aan de andere kant verwijzen de idiomatische referenten van de N's in al mijn idiomen, ook juist door het aanbieden van die context, naar specifieke entiteiten in de

werkelijkheid. Dat is ook logisch, aangezien ik in dit onderzoek alleen decompositionele idiomen heb getest. Fellbaums voorspelling komt ook in dit geval uit, want de modificatie van de definiete determineerder in een indefiniete determineerder is dus volgens mijn participanten het minst grammaticaal. Het verschil tussen deze twee modificaties is dus voornamelijk te verklaren door de opzet van mijn experiment, ware het niet dat idiomen in normaal taalgebruik natuurlijk ook in een discourse voorkomen.

Dan bespreek ik nu de overige modificaties in mijn hiërarchie: pre- en postmodificatie van de NP, topicalisatie, pronominalisatie en passivisatie. In mijn implicatiehiërarchie staan die modificaties, behalve de postmodificatie van de NP, allemaal op dezelfde lijn. De eerste twee modificaties zijn wederom modificaties van de NP, waar de laatste drie modificaties modificaties van de gehele structuur van het idioom zijn. Voor het verschil tussen grammaticaliteitsscore van pre- en postmodificatie van de NP heb ik niet meteen een verklaring: beiden zijn immers contextafhankelijk. Ik heb in dit onderzoek de postmodificatie van de NP met een bijvoeglijke bepaling (een *van*-bepaling) getest, maar er zijn ook andere postmodificaties mogelijk; denk aan bijvoorbeeld een betrekkelijke bijzin of een andere prepositionele bepaling. Het is interessant dit verschil in verder onderzoek uit te diepen en zo misschien een verklaring voor dit verschijnsel te vinden.

Als ik de overgebleven modificaties, die samen op de middelste lijn in mijn hiërarchie staan, eruit pak (premodificatie van de NP, topicalisatie, passivisatie en pronominalisatie), valt op dat deze resultaten niet stroken met de bevindingen van Punske & Stone (2014): zij vonden immers een hiërarchie tussen verschillende structuurveranderende modificaties (passivisatie, incorporatie en gerundisatie), maar uit mijn data blijkt dat die hiërarchie er niet is. In het licht van het onderzoek van Punske en Stone is dit interessant. Wellicht zit het verschil hem in het feit dat Punske en Stone onderzoek naar het Engels hebben gedaan en ik naar het Nederlands. Zou dat echter het geval zijn, dan rijst een nieuwe vraag: waarom zijn er verschillen tussen talen wat dit punt betreft? Ook hier is verder onderzoek voor nodig.

Met de kanttekening dat het verschil in pre- en postmodificatie nog uitgezocht moet worden, kan ik mijn implicatiehiërarchie, anders dan Punske en Stone, dus voornamelijk om semantische redenen verklaren. Hier komt het verschil tussen interne en

externe modificaties, dat ik in mijn inleiding besproken heb, weer om de hoek kijken; dat beschrijft immers semantische kenmerken van verschillende soorten modificaties. De door mij geteste modificaties die aan de uiteinden van mijn hiërarchie staan, zijn allemaal vormen van interne modificatie (overigens ook qua syntaxis); ze modificeren immers alleen een deel van de betekenis van het idioom. Deze vormen van modificatie zijn voor participanten of heel acceptabel (de verandering van de definiëte determineerder in een demonstratief pronomen) of helemaal niet (de verandering van de definiëte determineerder in een indefiniëte determineerder en postmodificatie van de NP).

Externe modificaties lijken tussen die uitersten te hangen. Een heikel punt vormt hier de premodificatie van de NP. Grégoire (2009) beschouwde deze modificatie, zoals ik ook al in mijn inleiding naar voren liet komen, als een vorm van externe modificatie. Dit was, recapitulerend, omdat zij in haar corpusonderzoek ook premodificaties van de NP vond bij idiomen die geen idiomatische referenten bevatten. Zulke idiomen kun je slechts extern modificeren, omdat een interne modificatie uit gaat van een (semantische) betekenis van de samenstellende delen van een idioom; die moeten immers op zichzelf gemodificeerd worden. Dat gaat echter niet bij idiomen zonder idiomatische referenten. Als premodificatie van de NP ook bij zulke idiomen voorkomt, moet dat dus wel een externe modificatie zijn.

Mijn testitems laten echter op het eerste gezicht iets anders zien. Kijk maar naar de data in (17):

- (17) a. Wij trekken de zware kar.
a'. *Zwaar gezien trekken we de kar.
- b. Wij nemen de toegeworpen handschoen op.
b'. *Op toegeworpen gebied nemen we de handschoen op.
- c. Wij missen de financiële boot.
c'. Financieel gezien missen we de boot.
- d. Wij kaatsen de opvoedkundige bal terug.
d'. Op opvoedkundig gebied kaatsen we de bal terug.
- e. Wij slaan de artistieke plank mis.
e'. Artistiek gezien slaan we de plank mis.
- f. Wij houden de literaire boot af.
f'. Op literair gebied houden we de boot af.

g. Wij blazen de pijnlijke aftocht.
g'. *Op pijnlijk gebied blazen we de aftocht.

h. Wij ontspringen de strafrechtelijke dans.
h'. Strafrechtelijk gezien ontspringen we de dans.

(17c) tot en met (17f) en (17h) worden door de premodificatie van de NP extern gemodificeerd; dat zien we in de parafrases in (17c') tot en met (17f') en (17h'). (17a), (17b) en (17g) vormen hier echter een uitzondering op: die zinnen worden juist intern gemodificeerd. Immers, die drie adjectieven – respectievelijk *zware* in (17a), *toegeworpen* in (17b) en *pijnlijke* in (17g) – zijn afhankelijk van slechts de idiomatische referent van hun NP. *Zware* modificeert dus *kar*, en zegt daarmee iets over de leiding waarnaar *kar* verwijst, net als dat *toegeworpen* iets zegt over de uitdaging waarnaar *handschoen* verwijst en net als dat *pijnlijke* iets zegt over de afgang waarnaar *aftocht* verwijst. Beter was het in het licht van dit onderzoek dus geweest, wanneer ik ook bij *de kar trekken*, *de handschoen opnemen* en *de aftocht blazen* een premodificatie had gekozen die de betekenis van het gehele idioom had gemodificeerd. Dit neemt natuurlijk niet weg dat Grégoires claim op theoretisch gebied blijft staan – in mijn acht geteste items, zitten immers maar drie tegenvoorbeelden en nog steeds kunnen premodificaties van de NP voorkomen bij idiomen zonder idiomatische referenten; die heb ik immers niet getest. Er is meer onderzoek voor nodig om uit te zoeken wat nu precies de status van die premodificatie is: is het een interne of externe modificatie?

Hoe zit het dan bij de andere modificaties op die middelste lijn in mijn hiërarchie: topicalisatie, pronominalisatie en passivisatie? De eerste twee verlangen een referent in de discourse en hebben na modificatie dus een andere informatiestructurele lezing dan daarvoor. Dit heeft invloed op meer dan alleen de betekenis van de NP van het idioom: de discoursereferent is immers nodig om de gehele idioomstructuur te licenseren. Op die manier verandert de betekenis van het gehele idioom en is er dus sprake van externe modificatie. Echter, wat betreft passivisatie kun je moeilijk stellen dat er een externe modificatie van het idioom plaatsvindt. Laten we kijken naar (18).

- (18) a. Wij trekken de kar.
b. De kar wordt (door ons) getrokken.

Beide zinnen kunnen, afgaande op mijn eigen intuïties, in dezelfde context voorkomen – de discourse is dus niet nodig om de idioomstructuur te licenseren. Ook mijn testitems wijzen dit uit: bij geen enkele van de door mij geteste passivisaties was extra context nodig om de zin logisch te laten klinken. Aan de andere kant zou ik te ver gaan als ik stel dat passivisatie een interne modificatie is, omdat ook niet slechts een deel van het idioom semantisch gemodificeerd wordt. Het is misschien het best te stellen, dat passivisatie slechts een syntactisch modifierende component kent, en geen semantische.

Op de tweede trede in mijn hiërarchie vinden we dus twee semantische externe modificaties (topicalisatie en pronominalisatie), één modificatie die extern en intern kan voorkomen, maar volgens theoretische redenen extern zou moeten zijn (premodificatie van de NP) en één modificatie die slechts syntactisch modificeert. Generaliserend stel ik op basis van mijn data daarom, dat er voor interne modificaties duidelijkere voorwaarden voor de condities, waaronder die modificaties grammaticaal zijn, lijken te bestaan dan voor externe modificaties (of modificaties zonder semantische component). Uit de data van Punske & Stone lijken er echter ook voor externe modificaties duidelijke voorwaarden te bestaan. Die voorwaarden vind ik op basis van mijn onderzoek echter niet terug. Ik stel dus voor ook op dit gebied verder onderzoek te doen.

Dan wil ik graag terugkeren naar mijn eigen onderzoek en dat in het algemeen commentariëren. Immers, op die manier wil ik voorkomen dat degenen die mijn aangedragen ideeën voor vervolgonderzoek oppakken in dezelfde valkuilen trappen als ik. Een eerste punt dat ik wil aanstippen, is de manier waarop ik de grammaticaliteit van de verschillende modificaties heb bevraagd. Om dat even samen te vatten: ik heb gevraagd in welke mate mijn participanten de verschillende modificaties in de gegeven context zelf zouden gebruiken. Echter, dit leidde vaker dan ik had verwacht tot een volledige afwijzing (en vast ook tot een volledige acceptatie, maar dat is moeilijker te achterhalen) van de modificatie, omdat participanten het idioom op hun eigen ‘taal’ betrokken. Zij dachten – en dat is best logisch – immers: wanneer ik dat idioom nooit gebruik, gebruik ik het ook niet in deze context. Op deze manier heb ik niet met honderd procent zekerheid hun grammaticaliteitsoordelen kunnen testen, dus ik pleit voor de ontwikkeling van een betere manier om zulke oordelen te kunnen testen.

Een ander punt is de consistentie in mijn modificaties. Zoals al hierboven bleek in (17) heb ik die bij de verschillende idiomen niet op precies dezelfde manier uitgevoerd. In de interpretatie van mijn data bleek dit lastig. Daarbij is dit in het algemeen een punt van aandacht: het is namelijk erg moeilijk om tussen verschillende idiomen te testen. De context waarin die idiomen getest worden, mag namelijk niet te veel van elkaar verschillen, omdat anders ook de context van invloed kan zijn op de resultaten die je verkrijgt. Echter, niet alle idiomen passen in dezelfde context, dus hier moet een weloverwogen keuze in gemaakt worden. Hetzelfde geldt dus voor de verschillende modificaties: die moeten ook tussen idiomen zo min mogelijk verschillen. Ik heb dat in dit onderzoek proberen te ondervangen door telkens dezelfde contextuele aanpassing te maken (door bijvoorbeeld *zeker* aan de topicalisatie toe te voegen om een logischere lezing te krijgen) en dit is naar mijn mening een goede zet geweest. Ik heb in ieder geval van niemand van mijn participanten teruggehoord – en nergens in mijn data kunnen terugvinden – dat diezelfde contextuele aanpassing in verschillende idiomen een verschillende lezing opleverde. Ik zou dus willen aanraden dit toe te passen in toekomstige vragenlijsten over dit onderwerp.

Misschien moet in de toekomst wel beter nagedacht worden over de hoeveelheid verschillende idiomen en modificaties die aan participanten voorgelegd wordt. Ik heb namelijk wel vaker teruggehoord dat de vragenlijst erg lang en eentonig was. Dit resulteerde soms in ‘zomaar wat invullen’, en dat is natuurlijk niet de bedoeling. Als gekozen wordt minder verschillende idiomen te bevragen, zou men kunnen kijken naar de verschillende soorten idiomen die getest kunnen worden. Ik heb nu namelijk slechts idiomen met idiomatische referenten in OBJ1-V-vorm getoetst, en geen rekening gehouden met het feit of het idioom letterlijk geïnterpreteerd kan worden of de syntactische opbouw van het idioom (of het idioom bijvoorbeeld een werkwoord met partikel heeft). Ook dit kunnen allemaal nog factoren zijn, die uiteindelijk mijn resultaten hebben beïnvloed.

Ik wil graag afsluiten met een aanmerking op de IVPH van Grégoire, die ik in mijn inleiding aanhaalde. De idiomen die ik in dit onderzoek heb getest, waren volgens Grégoire in principe ongelimiteerd flexibel, maar ik heb met dit onderzoek aangetoond dat daar in ieder geval over getwijfeld kan worden. Lang niet alle veranderingen aan die idiomen werden door mijn participanten grammaticaal bevonden. Dat ligt voornamelijk aan de context waarin ik die idiomen heb aangeboden, maar voor

de hand ligt dan ook te stellen dat de modificaties die Grégoire heeft gevonden óók contextafhankelijk zijn. Naar die context heeft Grégoire in haar corpusonderzoek immers niet gekeken.

Kortom, idioommodificaties zijn interessante verschijnselen. Ik wil niet stellen dat ik dé manier heb gevonden om die verschillende verschijningsvormen te bestuderen, maar ik wil er wel voor pleiten bij het bekijken van syntactische verschijnselen ook de semantiek te betrekken. Idiomen zijn immers om hun semantische kenmerken zo uniek. Op die manier komen we sneller een klein stapje dichterbij de duiding van de interessante dingen die – want laten we dat vooral niet vergeten – idiomen eigenlijk zijn.

4 | DE BIBLIOGRAFIE

- Cinque, G. (1999). *Adverbs and Functional Heads: A Cross-Linguistic Perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- Cornips, L. & Jongenburger W. (2001). Elicitation techniques in a Dutch syntactic atlas project. In H. Broekuis, T. van der Wouden, L. Cornips & W. Jongenburger (red.), *Linguistics in The Netherlands 2001* (pp. 57-69). Amsterdam: John Benjamins.
- Cornips, L. & Poletto C. (2005). On standardising syntactic elicitation techniques. Part I, *Lingua* 115, 939-957.
- Ernst, T. (1981), Grist for the Linguistic Mill: Idioms and "extra" adjectives, *Journal of Linguistic Research* 1(3), 51–68.
- Fellbaum, C. (1993). The Determiner in English Idioms. In C. Cacciari & P. Tabossi (Red.), *Idioms: Processing, Structure, and Interpretation*, ed. Cristina Cacciari and Patrizia Tabossi, (pp. 271-295). Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Fraser, B. (1970). Idioms within a transformational grammar, *Foundations of Language* 6, 22-42.
- Fromkin, V. (Ed.). (2000). *Linguistics: An Introduction to Linguistic Theory*. Malden: Blackwell Publishing.
- Greenbaum, S. (1973). Informant elicitation of data on syntactic variation, *Lingua* 31, 201-212.
- Greenberg, J. (1966). *Language universals: with special reference to feature hierarchies*. The Hague: Mouton & Co.
- Grégoire, N. (2009). *Untangling Multiword Expressions: A study on the representation and variation of Dutch multiword expressions*. Utrecht: LOT.
- Harley, H. & Stone, M. (2013). The 'no-agent idioms' hypothesis. In R. Folli, C. Sevdali & R. Truswell (red.), *Syntax and its limits* (pp. 251-275). Oxford: Oxford University Press.
- Kaaden, A.M. van der. (2013). Wat is dát nou weer voor een spreekwoord?, *NRC Handelsblad*, 3 juli 2013.
- Kratzer, A. (1996). Severing the external argument from its verb. *Phrase Structure and the Lexicon* 33, 109-137.
- Legate, J. (2014). *Voice and v. Lessons from Acehnese*. Cambridge: The MIT Press.
- Nunberg, G., Sag, I. & Wasow, T. (1994). Idioms, *Language* 70, 491–538.

Punske, J. & Stone, M. (2014). Idiomatic expressions, passivization, and gerundization. Hand-out van een paper gepresenteerd op *LSA 2014 Annual Meeting*. Minneapolis, 3 januari 2014.

Schütze, C.T. (1996). *The Empirical Base of Linguistics. Grammaticality Judgments and Linguistic Methodology*. Chicago: The University of Chicago Press.

Statistical Package for the Social Sciences. (2005). Linear mixed-effects modelling in SPSS: An introduction to the MIXED procedure. Chicago: Author. Verkregen van http://www.spss.ch/upload/1126184451_Linear%20Mixed%20Effects%20Modeling%20in%20SPSS.pdf.

Stone, M. (2015). Systematic flexibility in verb-object idioms. Hand-out van een paper gepresenteerd op *BCGL 8: The grammar of idioms*. Brussel, 5 juni 2015.

5 | DE BIJLAGE

Items van de aan mijn participanten voorgelegde vragenlijst.

Noot vooraf: alle genummerde vragen gaan met de volgende antwoordmogelijkheid: Ik zou hem zelf in deze context absoluut niet gebruiken 1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7 Ik zou hem zelf in deze context zeker wel gebruiken

-----
Wat fijn dat je deze enquête in wilt vullen. Hij heeft 27 pagina's en het invullen kost ongeveer twintig minuten van je tijd.

In deze enquête zal naar idiomen worden gevraagd. Idiomen zijn zinnen of zinsdelen met een figuurlijke betekenis - ze worden ook wel 'vaste uitdrukkingen' genoemd. Een voorbeeld hiervan is *het loodje leggen*. Wanneer iemand zegt *Hij legt het loodje*, dan bedoelt diegene waarschijnlijk niet dat iemand letterlijk een loodje (wat dat dan ook mag zijn) op de grond heeft gelegd. Diegene bedoelt zeer waarschijnlijk dat iemand overlijdt.

Er is dus een verschil tussen de letterlijke en figuurlijke betekenis van een stukje zin. Wanneer iemand een idioom - bijvoorbeeld *het loodje leggen* - letterlijk opvat, gaat hij of zij er dus vanuit dat er daadwerkelijk een loodje op de grond gelegd wordt.

In dit onderzoek wordt naar jouw mening over bepaalde idiomen in een bepaalde context gevraagd. Lees de geschetste situatie, die boven elk blokje vragen staat, goed en baseer daar je antwoorden op. Die antwoorden kun je op een schaal aangeven, die zeven antwoordmogelijkheden kent. Je mag, als vanzelfsprekend, uit elk van die zeven jouw antwoord kiezen. Onthoud goed dat er geen goede of foute antwoorden zijn! Ga dus zoveel mogelijk op je eigen en eerste intuïtie af.

Alvast hartelijk bedankt voor het invullen!

5.1 | De kar trekken (de leiding nemen; het (zware) werk doen)

- Modificatie van de determineerder: *Wij trekken deze kar* en *Wij trekken een kar*
- Premodificatie van de NP: *Wij trekken de zware kar*
- Postmodificatie van de NP: *Wij trekken de kar van het voetbaltoernooi*
- Modificatie van de gehele idioomstructuur, zonder verplichte discoursereferent: *De kar wordt door ons getrokken*
- Modificatie van de gehele idioomstructuur, met verplichte discoursereferent: *Wij trekken de kar, want zij trekken hem niet* en *De kar trekken we zeker*
- Normaal: *Wij trekken de kar*

In vragenlijst

Dit blokje vragen gaat over het idioom *de kar trekken*.

Ben je bekend met dit idioom? Ja / nee

Zo ja, wat betekent dit idioom? Zo nee, dan slaat de participant dit blokje vragen over.

Stel je nu een situatie voor, waarin Jan en Piet een voetbaltoernooi organiseren. Ze hebben daar met een ander persoon een gesprek over. De volgende vragen gaan over deze situatie.

Bij sommige vragen wordt nog wat extra informatie over deze situatie gegeven. Die informatie is dan alleen van toepassing op die specifieke vraag; bij de volgende vraag kun je dus weer uitgaan van de situatie die hierboven beschreven is.

1. Jan en Piet zeggen in het gesprek: “**Wij trekken de kar.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?
2. Marie en Ella hebben niet geholpen met de organisatie van het toernooi. Jan en Piet zeggen in het gesprek daarom: “**Wij trekken die kar, want zij trekken hem niet.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?
3. De andere persoon vraagt aan Jan en Piet of ze de organisatoren van het toernooi zijn. Jan en Piet zeggen daarop: “**Ja, de kar trekken we zeker.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?
4. Jan en Piet zeggen in het gesprek: “**Wij trekken de kar van het voetbaltoernooi.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?
5. De andere persoon vraagt aan Jan en Piet of ze de organisatoren van het voetbaltoernooi zijn. Jan en Piet zeggen daarop: “**Ja, wij trekken deze kar.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?
6. Jan en Piet hebben nogal moeite met de organisatie van het toernooi. Daarom zeggen ze in het gesprek: “**Wij trekken een zware kar.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?
7. De andere persoon vraagt aan Jan en Piet of ze organisatoren van iets zijn. Jan en Piet zeggen daarop: “**Ja, wij trekken een kar.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?
8. Jan en Piet zeggen in het gesprek: “**De kar wordt door ons getrokken.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

5.2 | De handschoen opnemen (de uitdaging aangaan)

- a. Modificatie van de determineerder: *Wij nemen deze handschoen op* en *Wij nemen een handschoen op*
- b. Premodificatie van de NP: *Wij nemen de toegeworpen handschoen op*
- c. Postmodificatie van de NP: *Wij nemen de handschoen van Marie op*
- d. Modificatie van de gehele idioomstructuur, zonder verplichte discoursereferent: *De handschoen wordt door ons opgenomen*
- e. Modificatie van de gehele idioomstructuur, met verplichte discoursereferent: *Wij nemen de handschoen op, want zij neemt hem niet op* en *De handschoen nemen we zeker op*
- f. Normaal: *Wij nemen de handschoen op*

In vragenlijst

Dit blokje vragen gaat over het idioom *de handschoen opnemen*.

Ben je bekend met dit idioom? Ja / nee

Zo ja, wat betekent dit idioom? Zo nee, dan slaat de participant dit blokje vragen over.

Stel je nu een situatie voor, waarin Jan en Piet bij een slootje staan. Marie staat er ook bij en heeft van Ella gehoord dat ze (Ella dus) een weddenschapje met Jan en Piet wil afsluiten - Ella denkt namelijk dat Jan en Piet nooit de sloot in zullen springen. Daarom zegt Marie tegen Jan en Piet: “Ella wil graag dat jullie de sloot in springen.” De volgende vragen gaan over deze situatie.

Bij sommige vragen wordt nog wat extra informatie over deze situatie gegeven. Die informatie is dan alleen van toepassing op die specifieke vraag; bij de volgende vraag kun je dus weer uitgaan van de situatie die hierboven beschreven is.

1. Marie vraagt aan Jan en Piet of ze inderdaad in de sloot gaan springen. Jan en Piet zeggen daarop: “**Ja, de handschoen nemen we zeker op.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

2. Een vijfde persoon komt bij het gesprek staan en vraagt aan Jan en Piet of ze zich tot iets laten verleiden. Jan en Piet zeggen daarop: “**Ja, wij nemen een handschoen op.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

3. Jan en Piet vragen aan Marie of zij (Marie dus) anders niet in het slootje wil springen. Dat wil Marie niet. Jan en Piet vinden dat wat flauw, dus daarom zeggen ze tegen elkaar: “**Wij nemen de handschoen op, want zij neemt hem niet op.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

4. Jan en Piet zeggen daarop: “**De handschoen wordt door ons opgenomen.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

5. Jan en Piet zeggen daarop: “**Wij nemen de handschoen van Ella op.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

6. Jan en Piet zeggen daarop: “**Wij nemen de handschoen op.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

7. Jan en Piet zeggen daarop: “**Wij nemen de toegeworpen handschoen op.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

8. Marie vraagt aan Jan en Piet of ze inderdaad in de sloot gaan springen. Jan en Piet zeggen daarop: “**Ja, wij nemen deze handschoen op.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

5.3 | De boot missen (een kans mislopen)

a. Modificatie van de determineerder: *Wij missen deze boot* en *Wij missen een boot*

b. Premodificatie van de NP: *Wij missen de financiële boot*

c. Postmodificatie van de NP: *Wij missen de boot van het internet*

d. Modificatie van de gehele idioomstructuur, zonder verplichte discoursereferent: *De boot wordt door ons gemist*

e. Modificatie van de gehele idioomstructuur, met verplichte discoursereferent: *Wij missen de boot, maar zij missen hem niet* en *De boot missen we zeker.*

f. Normaal: *Wij missen de boot*

In vragenlijst

Dit blokje vragen gaat over het idioom *de boot missen*.

Ben je bekend met dit idioom? Ja / nee

Zo ja, wat betekent dit idioom? Zo nee, dan slaat de participant dit blokje vragen over.

Stel je nu een situatie voor, waarin Jan en Piet twee ondernemers zijn en samen een bedrijfje hebben. Ze hebben geprobeerd een goede website te maken, maar dit is mislukt en ze zitten met de handen in het haar. Ze hebben daar met een ander persoon een gesprek over. De volgende vragen gaan over deze situatie.

Bij sommige vragen wordt nog wat extra informatie over deze situatie gegeven. Die informatie is dan alleen van toepassing op die specifieke vraag; bij de volgende vraag kun je dus weer uitgaan van de situatie die hierboven beschreven is.

1. Jan en Piet wilden met deze nieuwe website veel geld gaan verdienen, maar dat lukt nu dus niet. Ze zeggen in het gesprek daarom: **“Wij missen de financiële boot.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?

2. Jan en Piet zeggen in het gesprek: **“Wij missen de boot van het internet.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?

3. Jan en Piet zeggen in het gesprek: **“Wij missen de boot.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?

4. De andere persoon vraagt aan Jan en Piet of dit slecht gaat zijn voor hun financiën. Jan en Piet zeggen daarop: **“Ja, wij missen deze boot.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?

5. Jan en Piet zeggen in het gesprek: **“De boot wordt door ons gemist.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?

6. Marie en Ella hebben wel een goede website gemaakt. Jan en Piet zeggen daarom in het gesprek: **“Wij missen de boot, maar zij missen hem niet.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?

7. De andere persoon vraagt aan Jan en Piet of ze nu veel geld gaan mislopen. Jan en Piet zeggen daarop: **“Ja, de boot missen we zeker.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?

8. De andere persoon vraagt aan Jan en Piet of ze iets verpest hebben. Jan en Piet zeggen daarop: **“Ja, wij missen een boot.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?

5.4 | De bal terugkaatsen (een aanval pareren)

a. Modificatie van de determineerder: *Wij kaatsen deze bal terug* en *Wij kaatsen een bal terug*

b. Premodificatie van de NP: *Wij kaatsen de opvoedkundige bal terug*

c. Postmodificatie van de NP: *Wij kaatsen de bal van het niet helpen met koken terug*

d. Modificatie van de gehele idioomstructuur, zonder verplichte discoursereferent: *De bal wordt door ons teruggekaatsd*

e. Modificatie van de gehele idioomstructuur, met verplichte discoursereferent: *Wij kaatsen de bal terug, maar zij kaatsen hem niet terug* en *De bal kaatsen we zeker terug*

f. Normaal: *Wij kaatsen de bal terug*

In vragenlijst

Dit blokje vragen gaat over het idioom *de bal terugkaatsen*.

Ben je bekend met dit idioom? Ja / nee

Zo ja, wat betekent dit idioom? Zo nee, dan slaat de participant dit blokje vragen over.

Stel je nu een situatie voor, waarin Jan en Piet ouders zijn van Marie en Ella. Marie en Ella willen graag meer zakgeld en beginnen hier een stevige discussie over. Marie en Ella stellen dat ze niet meer helpen met koken, als ze niet meer zakgeld krijgen. Jan en Piet zeggen daarop dat ze Marie en Ella dan ook geen eten meer gaan geven. De volgende vragen gaan over deze situatie.

Bij sommige vragen wordt nog wat extra informatie over deze situatie gegeven. Die informatie is dan alleen van toepassing op die specifieke vraag; bij de volgende vraag kun je dus weer uitgaan van de situatie die hierboven beschreven is.

1. Marie en Ella stellen dat het waarschijnlijk geen zin meer heeft om verder te discussiëren, omdat Jan en Piet toch geen antwoord willen geven. Jan en Piet zeggen daarop: **“Ja, de bal kaatsen we zeker terug.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?

2. Jan en Piet zeggen vervolgens samenvattend: **“De bal wordt door ons teruggekaatst.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?

3. Jan en Piet zeggen vervolgens samenvattend: **“Wij kaatsen de bal terug.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?

4. Marie en Ella vragen aan Jan en Piet of het klopt dat ze niet willen antwoorden. Jan en Piet zeggen daarop: **“Ja, wij kaatsen deze bal terug.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?

5. Jan en Piet zeggen vervolgens samenvattend: **“Wij kaatsen de bal van het niet helpen met koken terug.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?

6. Marie en Ella zijn vervolgens stil en hebben de discussie verloren. Jan en Piet zeggen daarom samenvattend: **“Wij kaatsen de bal terug, maar zij kaatsen hem niet terug.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?

7. De discussie is nogal stevig. Jan en Piet zeggen daarom samenvattend: **“Wij kaatsen de opvoedkundige bal terug.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?

8. Een vijfde persoon komt bij het gesprek en vraagt aan Jan en Piet of ze iets opvoedkundigs doen. Jan en Piet zeggen vervolgens: **“Ja, wij kaatsen een bal terug.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?

5.5 | De plank misslaan (het doel missen)

a. Modificatie van de determineerder: *Wij slaan deze plank mis* en *Wij slaan een plank mis*

b. Premodificatie van de NP: *Wij slaan de artistieke plank mis*

c. Postmodificatie van de NP: *Wij slaan de plank van Het Grote Theaterfestival mis*

d. Modificatie van de gehele idioomstructuur, zonder verplichte discoursereferent: *De plank wordt door ons misgeslagen*

- e. Modificatie van de gehele idioomstructuur, met verplichte discoursereferent: *Wij slaan de plank mis, maar zij slaan hem niet mis* en *De plank slaan zeker we mis*
f. Normaal: *Wij slaan de plank mis*

In vragenlijst

Dit blokje vragen gaat over het idioom *de plank misslaan*.

Ben je bekend met dit idioom? Ja / nee

Zo ja, wat betekent dit idioom? Zo nee, dan slaat de participant dit blokje vragen over.

Stel je nu een situatie voor, waarin Jan en Piet twee theatermakers zijn en een theatervoorstelling voor Het Grote Theaterfestival hebben gemaakt. Hun voorstelling wordt echter door iedereen afgekraakt. Ze erkennen dat hun voorstelling slecht is en kijken vanuit de coulissen naar hun voorstelling. De volgende vragen gaan over deze situatie.

Bij sommige vragen wordt nog wat extra informatie over deze situatie gegeven. Die informatie is dan alleen van toepassing op die specifieke vraag; bij de volgende vraag kun je dus weer uitgaan van de situatie die hierboven beschreven is.

1. Jan en Piet zeggen tegen elkaar: **“Wij slaan de plank mis.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?
2. Jan en Piet zeggen tegen elkaar: **“De plank wordt door ons misgeslagen.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?
3. Er komt een ander persoon de coulissen inlopen en die vraagt aan Jan en Piet of zij hun voorstelling inderdaad slecht vinden. Jan en Piet zeggen daarop: **“Ja, de plank slaan we zeker mis.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?
4. Jan en Piet zeggen tegen elkaar: **“Wij slaan de artistieke plank mis.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?
5. Jan en Piet zeggen tegen elkaar: **“Wij slaan de plank van Het Grote Theaterfestival mis.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?
6. Er komt een ander persoon de coulissen inlopen en die vraagt aan Jan en Piet of zij hun voorstelling inderdaad slecht vinden. Jan en Piet zeggen tegen elkaar: **“Ja, wij slaan deze plank mis.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?
7. Marie en Ella hebben voor Het Grote Theaterfestival ook een voorstelling gemaakt en die is wel heel goed. Jan en Piet hebben het hier met elkaar over en zeggen daarom tegen elkaar: **“Wij slaan de plank mis, maar zij slaan hem niet mis.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?
8. Er komt een ander persoon de coulissen inlopen en die vraagt aan Jan en Piet of er iets fout gaat. Jan en Piet zeggen daarop: **“Ja, wij slaan een plank mis.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?

5.6 | De boot afhouden (iets ongewensts op afstand houden)

- a. Modificatie van de determineerder: *Wij houden deze boot af* en *Wij houden een boot af*

- b. Premodificatie van de NP: *Wij houden de literaire boot af*
- c. Postmodificatie van de NP: *Wij houden de boot van de literatuur af*
- d. Modificatie van de de gehele idioomstructuur, zonder verplichte discoursereferent: *De boot wordt door ons afgehouden*
- e. Modificatie van de de gehele idioomstructuur, met verplichte discoursereferent: *Wij houden de boot af, maar zij houden hem niet af* en *De boot houden we zeker af*
- f. Normaal: *Wij houden de boot af*

In vragenlijst

Dit blokje vragen gaat over het idioom *de boot afhouden*.

Ben je bekend met dit idioom? Ja / nee

Zo ja, wat betekent dit idioom? Zo nee, dan slaat de participant dit blokje vragen over.

Stel je nu een situatie voor, waarin Jan en Piet twee striptekenaars zijn. Hen wordt gevraagd naast hun strips ook een literair boek te gaan schrijven. Hier hebben ze echter niet zo'n zin in en beginnen daar daarom een gesprek met een ander persoon over. De volgende vragen gaan over deze situatie.

Bij sommige vragen wordt nog wat extra informatie over deze situatie gegeven. Die informatie is dan alleen van toepassing op die specifieke vraag; bij de volgende vraag kun je dus weer uitgaan van de situatie die hierboven beschreven is.

1. Marie en Ella zijn collega-tekenaars van Jan en Piet. Zij gaan wel een literair boek schrijven. Jan en Piet zeggen daarom in het gesprek: **“Wij houden de boot af, maar zij houden hem niet af.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?
2. Jan en Piet zeggen in het gesprek: **“Wij houden de literaire boot af.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?
3. Jan en Piet zeggen in het gesprek: **“Wij houden de boot af.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?
4. Jan en Piet zeggen in het gesprek: **“De boot wordt door ons afgehouden.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?
5. Een ander persoon komt bij het gesprek tussen Jan en Piet staan en vraagt of ze nu inderdaad geen literair boek gaan maken. Jan en Piet zeggen daarop: **“Ja, wij houden deze boot af.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?
6. Jan en Piet zeggen in het gesprek: **“Wij houden de boot van de literatuur af.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?
7. Een ander persoon komt bij het gesprek tussen Jan en Piet staan en vraagt of ze iets doen om zichzelf tegen de commercie te beschermen. Jan en Piet zeggen daarop: **“Ja, wij houden een boot af.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?
8. Een ander persoon komt bij het gesprek tussen Jan en Piet staan en vraagt of ze nu inderdaad geen literair boek gaan maken. Jan en Piet zeggen daarop: **“Ja, de boot houden we zeker af.”** Kan deze zin voorkomen in deze context?

5.7 | De aftocht blazen (zich uit een moeilijkheid terugtrekken)

- a. Modificatie van de determineerder: *Wij blazen deze aftocht* en *Wij blazen een aftocht*
- b. Premodificatie van de NP: *Wij blazen de pijnlijke aftocht*
- c. Postmodificatie van de NP: *Wij blazen de aftocht van de hockeywedstrijd*
- d. Modificatie van de gehele idioomstructuur, zonder verplichte discoursereferent: *De aftocht wordt door ons geblazen*
- e. Modificatie van de gehele idioomstructuur, met verplichte discoursereferent: *Wij blazen de aftocht, maar zij blazen hem niet* en *De aftocht blazen we zeker*
- f. Normaal: *Wij blazen de aftocht*

In vragenlijst

Dit blokje vragen gaat over het idioom *de aftocht blazen*.

Ben je bekend met dit idioom? Ja / nee

Zo ja, wat betekent dit idioom? Zo nee, dan slaat de participant dit blokje vragen over.

Stel je nu een situatie voor, waarin Jan en Piet een hockeywedstrijd spelen. Het team van Jan en Piet staat met 10-0 achter op de tegenpartij. Het duurt nog vijf seconden voordat de scheidsrechter het eindsignaal gaat fluiten. De volgende vragen gaan over deze situatie.

Bij sommige vragen wordt nog wat extra informatie over deze situatie gegeven. Die informatie is dan alleen van toepassing op die specifieke vraag; bij de volgende vraag kun je dus weer uitgaan van de situatie die hierboven beschreven is.

1. Een ander persoon komt bij het gesprek tussen Jan en Piet staan en vraagt of ze nu inderdaad flink verliezen. Jan en Piet zeggen daarop: “**Ja, de aftocht blazen we zeker.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?
2. Jan en Piet zeggen tegen elkaar: “**Wij blazen de aftocht van de hockeywedstrijd.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?
3. Jan en Piet zeggen tegen elkaar: “**De aftocht wordt door ons geblazen.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?
4. Jan en Piet zeggen tegen elkaar: “**Wij blazen de pijnlijke aftocht.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?
5. Een ander persoon komt bij het gesprek tussen Jan en Piet staan en vraagt of ze iets vervelends hebben meegemaakt. Jan en Piet zeggen daarop: “**Ja, wij blazen een aftocht.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?
6. Een ander persoon komt bij het gesprek tussen Jan en Piet staan en vraagt of ze inderdaad flink verliezen. Jan en Piet zeggen daarop: “**Ja, wij blazen deze aftocht.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?
7. Jan en Piet zeggen tegen elkaar: “**Wij blazen de aftocht.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

8. De tegenpartij gaat dus met een ruim verschil winnen. Jan en Piet zeggen dus tegen elkaar: “**Wij blazen de aftocht, maar zij blazen hem niet.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

5.8 | De dans ontspringen (aan iets onaangenaams ontsnappen)

- a. Modificatie van de determineerder: *Wij ontspringen deze dans* en *Wij ontspringen een dans*
- b. Premodificatie van de NP: *Wij ontspringen de strafrechtelijke dans*
- c. Postmodificatie van de NP: *Wij ontspringen de dans van de winkeloverval*
- d. Modificatie van de gehele idioomstructuur, zonder verplichte discoursereferent: *De dans wordt door ons ontsprongen*
- e. Modificatie van de de gehele idioomstructuur, met verplichte discoursereferent: *Wij ontspringen de dans, maar zij ontspringen hem niet* en *De dans ontspringen we zeker*
- f. Normaal: *Wij ontspringen de dans*

In vragenlijst

Dit blokje vragen gaat over het idioom *de dans ontspringen*.

Ben je bekend met dit idioom? Ja / nee

Zo ja, wat betekent dit idioom? Zo nee, dan slaat de participant dit blokje vragen over.

Stel je nu een situatie voor, waarin Jan en Piet terecht staan voor de overval op een winkel. Het ziet ernaar uit dat ze veroordeeld worden, maar plotseling trekt het Openbaar Ministerie de aanklacht in. Jan en Piet hebben het hier met elkaar over. De volgende vragen gaan over deze situatie.

Bij sommige vragen wordt nog wat extra informatie over deze situatie gegeven. Die informatie is dan alleen van toepassing op die specifieke vraag; bij de volgende vraag kun je dus weer uitgaan van de situatie die hierboven beschreven is.

1. Een ander persoon komt bij het gesprek tussen Jan en Piet staan en vraagt of ze nu inderdaad weer vrij man zijn. Jan en Piet zeggen daarop: “**Ja, wij ontspringen deze dans.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

2. Jan en Piet zeggen tegen elkaar: “**De dans wordt door ons ontsprongen.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

3. Jan en Piet zeggen tegen elkaar: “**Wij ontspringen de dans.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

4. Een ander persoon komt bij het gesprek tussen Jan en Piet staan en vraagt of ze nu inderdaad weer vrij man zijn. Jan en Piet zeggen daarop: “**Ja, de dans ontspringen we zeker.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

5. Jan en Piet zeggen tegen elkaar: “**Wij ontspringen de strafrechtelijke dans.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

6. Een ander persoon komt bij het gesprek tussen Jan en Piet staan en vraagt of ze iets hebben meegemaakt, wat oplucht. Jan en Piet zeggen daarop: “**Ja, wij ontspringen een dans.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

7. Jan en Piet zeggen tegen elkaar: “**Wij ontspringen de dans van de winkeloverval.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

8. Er staan nog twee andere personen terecht voor de winkeloverval: Marie en Ella. Het Openbaar Ministerie trekt hun aanklacht niet in. Jan en Piet zeggen daarom tegen elkaar: “**Wij ontspringen de dans, maar zij ontspringen hem niet.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

5.9 | De tas inpakken (controle-item)

a. Modificatie van de determineerder: *Wij pakken deze tas in* en *Wij pakken een tas in*

b. Premodificatie van de NP: *Wij pakken de rode tas in*

c. Postmodificatie van de NP: *Wij pakken de tas van ons klasgenootje in*

d. Modificatie van de gehele idioomstructuur, zonder verplichte discoursereferent: *De tas wordt door hen ingepakt*

e. Modificatie van de gehele idioomstructuur, met verplichte discoursereferent: *Wij pakken de tas in, want zij pakt hem niet in* en *De tas pakken we zeker in*

f. Normaal: *Wij pakken de tas in*

In vragenlijst

Dit blokje vragen gaat over het zinsdeel *de tas inpakken*. Dit is geen idioom.

Stel je nu een situatie voor, waarin Jan en Piet in de klas zitten. Hun klasgenootje Marie heeft een rode tas, maar heeft geen zin om haar tas in te pakken. Jan en Piet zijn heel aardig en willen graag met Marie naar hun volgende les en stoppen daarom alle spulletjes van Marie in haar tas. Hun leraar vraagt Jan en Piet vervolgens te vertellen wat ze aan het doen zijn. De volgende vragen gaan over deze situatie.

Bij sommige vragen wordt nog wat extra informatie over deze situatie gegeven. Die informatie is dan alleen van toepassing op die specifieke vraag; bij de volgende vraag kun je dus weer uitgaan van de situatie die hierboven beschreven is.

1. Jan en Piet zeggen tegen hun leraar: “**Wij pakken de tas in, want zij pakt hem niet in.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

2. Jan en Piet zeggen tegen hun leraar: “**Wij pakken de rode tas in.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

3. Jan en Piet zeggen tegen hun leraar: “**Wij pakken de tas van ons klasgenootje in.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

4. Marie heeft toevallig ook nog een koffer bij zich. Jan en Piet weten nog niet of ze ook willen helpen met die koffer. De leraar vraagt aan Jan en Piet of ze Marie sowieso gaan helpen met haar tas. Jan en Piet zeggen daarop: “**Ja, de tas pakken we zeker in.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

5. Jan en Piet zeggen tegen hun leraar: “**Wij pakken deze tas in.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

6. Jan en Piet zeggen tegen hun leraar: “**Wij pakken de tas in.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

7. Er komt een andere leraar binnenlopen. Die vraagt aan de leraar van Jan en Piet wat er precies gebeurt. De leraar van Jan en Piet zegt daarop: “**De tas wordt door hen ingepakt.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?

8. Jan en Piet zeggen tegen hun leraar: “**Wij pakken een tas in.**” Kan deze zin voorkomen in deze context?